

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W1KG14782	ImageGroup:	I1KG23927
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	སྐད་གསུམ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། skad gsum yongs su rdzogs pa'i tshig mdzod chen mo/
Author:	རག་ཏུ་བེར་ raghu vira
Descriptor:	some type set print and most of them are hand written notes
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	[new delhi]
Publisher:	[dr. lokesh chandra]
Date:	[n.d.]
Volume:	65
Total Volumes:	139
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at M/S Satluj Infotech Images, E-45, Sector 27 Noida, District Gautam Buddha Nagar, U.P. 201301 via New Delhi, IN for the Tibetan Buddhist Resource Center, 150 17th st., New York, NY 10011, U.S.A 2006. Comments: 6/2016

VOL. 65

GREEDY
TO
HANDED

greedy adj I लुब्ध Gaut, MBh, etc —

गर्धन ५ Mn 4.28, MBh 3.16448, R 2 7,

Kathās 21.29).

I II अथपर R — आयून ५ (आ) MBh, Rājāt —

औदरिक ५ (इ) — गर्धन ५ (आ) Pāṇ 3.2.150, Bhatt.

7.16 — गर्धित ५ लारकादि — गर्ध W — लृषु RV. 4.

4.1, 7.11 — लिक्काम RV — भरिष RV — मत्सर Kāv —

मामक L — लम्पट ५ (आ) Insch, Kāv, Pur, लम्पाक

Nalac — लोपुण Pāṇ 3.2.154 — लोभान्वित MW —

लोत ५ (आ) Kāv, Var, etc — लोतजिह्व W —

सलोभ Kathās.

not greedy I II अलुप्षित RV 10. 94. 11 — अलुप्षत

RV 1. 71. 3 — अलो लुप्षमान Gant.

to be greedy गृध् caus गर्धमाति श्वातुप 32.

124 — लुप् intens लोलुप्षते to be g. after

अनुगृध् (loc) MBh 12. 372 to be g. for प्रतिगृध्,

प्रतिगृध्माति (acc) MBh to be g. for food (without
being hungry) अशनीम Nom अशनीमाति Pāṇ 7. 4.

34, Sch eagerly g. after लोलुभ f (आ) (comp)

Kathās g. after money अश्लिष BHP 'g. as a

vulture गृध्राण BHP 5.7.13 g. for निस्पृह RV 10.

95. 9. g. for flesh पिशिताकादिभ्यः MBh g. (for food

applied to calves) नाम्नु TS a g. man लुब्धकः L

g. of gain आदित्सु Kād, Mit, Kum, etc g. of

wealth अलुब्ध Das' to make g. गृध्र caus

गधमति Pāṇ 1.3.69, Kās' not too g. नातिलम्पट

BHP v. greedy अलिलुब्ध, अतिलोभ — परिगृह्य

Divyāv.

greedily 1 II लृषु ind RV 1.58.4.7.11.7.3

4.10.79.91.113.115.

greedily desirous of गृह्णु mfn (loc [R2])

or in Comp, Megh 9 [v.l.] BhP 3.14.20)

moving g. लृषुच्यवस् mfn RV 6.66.10, लृषुच्युत

mfn RV 1.140.3 to strive after g. गृह्

cl 4 गृह्यन्ति (loc [RV, AV, etc] or acc

gslup, MBh 4.276, BhP 5.6.10).

गृह्या (in comp) MBh 12. 11274, 13. 5590 g. of

gain लाभलिप्सा śāringī.

Greeks | I यवनाः m pl MBh, VarBṛS, etc.

the Greek astrologers यवनाः m pl a g.

woman यवनी Kālid, śis a king of the g.

यवनः g कम्बोजादि.

green adj । I हरित f (आ, हरिणी) RV,

etc — हरि RV, etc — (the colour) हरि m L.

I II लालकाश L — पलाश L — पलाश f (इ)

Var — पीतनील L — भरित (f आ, रिणी) L, हरित

— शादल, शादल — शादलिन् R — (esp.) शार: W —

(the colour) श्याम: L — समूल S'Be, Kaus', R —

हरिण f (इ) Maitr Up, MBh — (the colour) हारित:

W.

being green पण्डीभूत Bhatt dark g. श्याम f

(आ) AV, etc dark-g. नीलपीत R, (शादल) formed

of g. leaves हरितपत्रमय (इ) 'sis' g. (as a plant)

आदि (आ) AV, 'Bh', R, Sus'r, MBh, etc g.

barley हरितयवः Ap's'r g. colour लोकमः L 'g.

gem हरिन्मणि m 'sis', BHP g. i.e. unripe corn

हरितधान्यम् Gaut g. like a parrot झुकहरि Maitr

Vait, etc, झुकहरित Ap's'r g. with young grass

झादहरित L having half the body g. हरिताधकाम

Bear painted g. हरिलीकृत Mit a particular g.

insect झाङ्गलमः Sus'r wearing a g. garment

हरियन्त्र Cat g.-coloured हरिद्वर्ण MW g.-leaved

हरिपण MW — हरित्पणम् L.

to appear green हरिताय Nom हरितायति,

हरितायते Bhatt, Kād to be g. पण्य Nom पण्यति

Dhātup to become g. हरिताय Nom हरितायति,

हरितायते Bhatt, Kād to be g. पण्य el 10 पण्यति.

greenish(?) adj 1 II वन्ध f (आ) AV 6.20

हरि RV, etc हरित, हरित f (आ, हरिणी) RV, etc

हरिण f (ई) MaitrUp, MBh.

an eye of a g. colour हरिनीत्रम् MW g. (app-

lied to the 6th unknown quantity) हरितक Col a g. sub-

stance हरितम् SBr having g. appearance हरिवर्षम्

RV of a beautiful g. colour ~~प्रहरित प्रहरित~~ Car.

greenness 1 I આફ્રિકા, આફ્રિકા.

greens n I શાકમ્ (શાક, & અર્થચારિ) GrSrS, Mn,

MBh, etc.

1 II હરિતમ્ Vishn.

greet vb 1 II समनुज्ञा caus समनुज्ञापयति MBh

समभ्यर्चय, समभ्यर्चयति Yājñ, MBh — सम्भू caus सम्भावयति

MBh, Kāv, etc — सम्मान्ता, सम्मानयति MBh.

to g. in return 1 I प्रत्याभिवाद caus प्रत्याभिवादयते

← Mricch.

1 II प्रत्याभिवाद, प्रत्याभिवादति Apast — प्रत्यर्च

caus प्रत्यर्चयति MBh, R.

to g. one by one प्रत्यर्च्ये caus प्रत्यर्चयति

MBh, R to g. respectfully वन्द caus वन्दयति MārṅP

प्रतिनन्दते

to g. with cries प्रतिनन्द, प्रतिनन्दति, 1 MBh, Hariv

to g. with shouts

पशुभ

caus

प्रस्ताभयति

BhP.

to be greeted with praise

भन्द

cl 1 (Dhatup 2.11)

भन्दते

RV.

2 L

अभिनिन्द .

2 II

समाभिनिन्द, समभिनिन्दति R, Kathās — सम्प्रतिनिन्द,

सम्प्रतिनिन्दति — सम्भाष, सम्भाषेत

KaushUp, MBh, Kāv, etc.

to g. cheerfully

प्रतिनन्द, प्रतिनन्दति

RV, etc

to g. inreturn

प्रत्याभिनिन्द, प्रत्याभिनिन्दति MBh

to g. one another

सम्प्रच्छ, सम्प्रच्छेत

RV.

greeted joyfully 1 II सम्पत्तिनन्दित

mfn MBh.

g. with acclamations स्वभिगूत

mfn TBr.

to be g. 1 II सम्भावनीय

mfn BhP

to be g.

reverentially (i.e. by rising from one's seat) अभ्युक्ष्य

← mfn ± Comm. on KatySr

to be respectfully

g. वन्दनीय

mfn Vajracch

वन्दितव्य

mfn R.

not to be g. 1 I अनभिवाद्य

mfn.

not greeting 1 I अनभिवाद्य

mfn GopBr, Vait.

greeting 2 I प्रतिनन्दनम्

AV स्वागतम् MBh,

Kāv, etc.

2 II आमन्त्रणम्

^{११} कौशली L ^१ प्रतिसम्मा

दनम् सम्भाषा MW.

g to give friendly g. प्रतिसम्भुद्

caus प्रतिसम्भो-

दयति

Divyav

g. kindly अर्थासनम्

L kind

g. का तुक्म L.

gregarious 1 I संघचारिन्

mfn MBh, R .

1 II अनेकचर

mfn

संघातचारिन्

mfn Susr

संघचारिन् mfn Car (animal) नेकचर mf (इ) n

BhP.

gregariously 1 I यूशराः ind MBh, BhP.

grey adj 1 I धूसर

f (आ) Kāv, Rājat, etc

(the colour) धूसरः W.

1 II कापीत

f (ई) (Pān 4.3.135, Sch 154, Sch)

VarBrS

धूमा

f (आ)

VS, Br, etc

धूमवर्ण

MBh, R

(the colour)

धूमम्

L

मलिन

Śis, Rājat, etc

विधूसर

Bhatt

(prob)

(prob)

समुद्रधूसर

Pañcat

धूसर.

brownish g.

कपिलधूसर

Kathās

dark g.

श्याम

f (आ)

AV, etc

the g. animal

धूमाकः

L g. as an ass

रासधूसर

MW

g.-eyed

धूमाक्ष

f (ई)

R g. with

frost

हिमालय

R

having g.

Knees
knives

धूमजानु

L

made g. धूमसरित Un 3.73, Sch of a dark g. colour

मलीमस f (आ) Kāv, Hit, Kathās, etc of a dirty g.

colour मलीमस f (आ) Kāv, Hit, Kathās, etc of a g. colour

धूमरुच ¹Sis quite g. विद्युम्ना BhP to make g.

धूम्रीकृ Kam.

2 I पलित f (आ or पलिन्की Pān 4.1.39, Vārtt 1.2,

Pat) RV, etc.

the appearance of g. hair पलितदर्शनिम् Suśr becom-

ing g. पलितम्भविष्णु, पलितम्भावुक Pān 3.2.57 g. and with-

ered पलितम्भान Kathās.

not g. 2 I अपलित AV.

g. (as the hair) पक्व

f (आ) Dhūrtas g.

hair

पलितम्

AV, etc (also पलितानि pl)

जराकृष्णम् n Npr.

g.-haired 2 I पलितिन्

MBh पलितवत् HParis

2 II पक्वकेश W.

g.-haired in youth

युवपलित

f (आ) Pañ 2.1.67,

Sch the g.-haired Jamad-agnis (prob. a branch of this fami-

ly of Rishis) पलस्तिजमदग्नेयः

RV 3.53.16 (Say) grown

g. in vain वृथापलित

Śis' (old age) lurking under g.

hair पलितच्छदन Ragh 12.2 rendering g. पलितच्छरण

f (इ) Vāsav the sight of g. hair पलितदशनिम्

Susr to make g. धूमय Nom धूमयति Mudr 5.

22.

3 I (the colour) धूसरिमन् m Hcar.

19221

greyish adj 1 I धूसरित

Un 3.73, Sch ____

धूमानीकाश VS.

g.-red धूमराहित VS g.-white कृष्ण पाण्डुर L

2

having g.-red eyes धूसरित धूमरसंशक्तलोचन MW.

greyness (of age) 1 I पालित्यम् AV ____ (of the ~~max~~

hair) पक्वता L.

ripening of the hair i.e. g. g. पाक्वः L.

Grewia asiatica l I परुषः

L परुष n L

परापरम्

Bhpr.

l II नीलचमनि m L नीलगण्डः L परावतः L

पवनोद्भूतः L मध्यास्थि n L शेषणः (only L).

the fruit of G. asiatica परुषम् L ~~the fruit~~ ^{अल्पास्थि} ~~परुषम्~~

n L G. asiatica (from the berries of which a cooling beve-

rage is prepared) परुषः

Susr, परुषकः the mountain

Pilu tree (G. asiatica) गिरिपिलु

m L.

Grewia elastica 1 I धन्वगः, धन्वाङ्गः Bhpr, धन्वनः

L.

1 II धर्मणः L — पिच्छिकः L — पिच्छिकलय

m L — रुजासहः L — रुक्षरवाहुफलः L.

the fruit of G.elastica धन्वगम्, धन्वाङ्गम्, धन्वनम् L.

Grewia Orientalis 1 II नीलपर्णः L.

gridiron 1 II भाष्ट्रम् MaîtrS, भाष्ट्रः (भाष्ट्रम् L)

Nir, Pañcat.

grief for 1 I शोकः (gen or comp) RV, etc

चित्तशेदः Ratnav 4.20₂₁, Mn 7.151, Sch, चित्तापः Sinhās

— हृच्छोकः AV, Paiff — परितापः R, Kathās, Bhp Bhp,

etc .

I II અમીવમ R, BhP — અસ્ય n L — ઉત્ત્વેદઃ L

— ચેતઃપીઠા L — જ્વરઃ MBh, etc — દેવનમ L —

મન્યુ m MBh, Kāv, etc, મન્યુ f (L) — રુદ f —

વિરુદિતમ Uttara — વિષાદમ BhP — વિષાદિલમ (Sūs'r)

— વ્યલીકમ MBh, Kāv, Pur, etc — શુચ f AV, etc,

શુચઃ f. pl — શુચા BhP — શૂકઃ L — શૂભઃ, શૂભમ

(ifc f જા) MBh, Hariv — શીચનમ (L), શીચના (Hās'y)

— સંતપ્તમ Mricch — હૃદ્ય f BhP, હૃદ્યઃ RV, Sūs'r, Var

BrS, etc.

agonized with g. शोककर्षित mfn R ~~exam~~ consumed

by the fire of g. शोकाग्नि संतप्त mfn W a causer of

g. शोचयितृ m TBr to cause g. दा cl 3 ददाति

(दत्ते) (with शोकम्) MBh 13, R 2 causing g. विषादन,

विषादकृत mfn R, विषादजनक mfn Prab, Sch dissipation

of g. शोकभङ्गः MW feeling no (heat of) g. असंज्वर mfn

Mn 4.185 free from g. व्यपगतश्च mfn MW free from g.

अपमन्यु mfn — गतज्वर mfn Nal, R 6.98.7 g. for

a husband भर्तृशोकः g. for a lord भर्तृशोकः g. for

that तद्वृत्तिरवम W greatly increasing g. भृशशोक-

वधेन mf (ई) n MBh g. of separation with the

uncertainty of meeting again करुणाविप्रलम्भः g. of

that तदुद्वेगम् W g. of the heart मनोर्ति f L

मनोरुज्ज् f Mālatīm g. produced by separation from a

beloved object तद्व L, Sch having g. सखेद mfn Sak

having intense g. दुष्टमन्यु mfn Ragh 11.46 indulgence in g.

शोकयन्त्री L mental g. मनःसन्तापः Sak मानसशुन्य

f VarBrS, मानससन्तापः Sak one whose g. is alleviated

शान्तज्वर mfn MBh pained with g. असुरवपीडित mfn N

a remover of g. शोकापनोदः W शोकनाशन mfn R

(figuratively) wave of g. कर्मि m.f R, Prab, etc having the

same griefs समानदुःख mfn MW.

grieve vb 1 I शून्य cl 1 (Dhātup 7.1) शोचति

(Ved and ep. also शोचते) TS, etc.

1 II उपार P — कद cl 1 कदते — कृप

cl 10 कृपयति RV — कृपाय Nom कृपायते Nir 2.12

— क्रन्द cl 1 क्रन्दति, क्रन्दते RV 10.95.13, MBh, etc —

दह cl 1 दहति (ep. also A) MBh, etc xWx — बाध

cl 1 बाधते ep. and m c also बाधति RV, etc —

विषद् caus विषादयति MBh, R, etc — शुच्य caus शोचयति,

शोचयते MBh.

anything which grieves the heart हृदयग्रन्थि m

Vedāntas, BhP.

to be grieved 1 I संहृ pass संहृते Ragh.

1 II उद्विज्, उद्विजते (rarely उद्विजते in MBh),

उद्धिजति (rarely).

to be greatly g. सज्जर, सज्ज्वरति

MBh.

grieved adj 1 I दुःखिन्

Kathās, Hit, etc.

1 II उद्धिजित — शुचित w — सव्यग्र f (आ)

Kav, Kathās — सशुच्य Amar.

g. in mind दुःखितचित्त

MW much g. सुदुःखित

2

MBh, Pur inclined to grieve कृपण f (आ, ई ह बद्धादि)

(gaṇas शैज्यादि and सुखादि Pāṇ 8.2.18, Pat) SBr 11,

14, MBh, etc.

grieving adj 1 II अनुशोचक — प्रवितापिन् Kathās

g. at शोकपठ f (आ) (comp) Kathās g. deeply

शोशुच्यमान Bhatt g. for (an absent lover) उद्दिग्ध

MBh, Das, Bhag, etc g. for an object of affection प्रियप्रेम्सु

W. causing to grieve शोचयत् f (अन्ती) .

grieving n 1 I तपनम् Kath 28.4, Sch 3.

1 II कृशाकु m W.

grievous adj 1 I कष्ट

Mn 12.78, Yajñ 3.29, Bhartr.

1 II गुरु f (वी) Megh 80.

any g. accident उपदवः g. distress व्यसनाक्रान्तहम्

MW.

grievously pained 1 II सुपरिक्लेशः mrn ~~Max~~ MW.

Grihastha 1 I गृहिन् m Mn, Yajñ, ~~VarBrS~~ VarBrS, BhP.

a G. who possesses corn in a granary सावित्रः .

grilled 1 I भृष्ट

mfn Gr^rSrS, MBh, Su^r, etc.

a g. fish दग्धमत्स्यः Bhpr 5.10.127.

grimace 1 I मुरवभङ्गः

Kād, GāruḍaP.

1 II भङ्गिविकारः, भङ्गिविकारः Kād — विकारः

Kathās.

to make a g. वदनं कृ

. making xxxxxxxx singing

making grimaces when singing

२
झाब्बक

mfn.

grind vb 1 I पिष cl 7 (Dhātup 29.15) पिनिषि

(rarely A) RV, etc — पूर्ण cl 10 पूर्णयति MBh, R,

Pāṇcat, BhP, Kathās, etc — पूर्णिकृ KātyŚr 15.9.29, Suśr.

1 II अभिविमन्थ ŚBr — अभिसंपूर्ण Car — अवपिष

Suśr — आस्फुट caus आस्फोटयति Kathās — ऊदृष,

ऊदृषति — कुट्ट cl 10 कुट्टयति (Dhātup 32.23) VarBrS

— धृष cl 1 धर्षयति Pāṇcat — धृष caus धर्षयति

Das 11.176 — निधृष, निधर्षति MBh — निपिष,

निपिनिषि MBh, Hariv, R, etc.

2 I परिमृद्, परिमृद्नाति, परिमृदति (ep. also

परिमृते) MBh, Kāv — पिब caus पेययति

GrS, MBh, Car. — प्रतिपिब, प्रतिपिनष्टि Nir, ChUp, MBh —

प्रपिब caus प्रपेययति Susr ४ — समुद्दिष, समुद्दिषति

Prasa^{mn}mar — सम्पिब, सम्पिनाष्टि RV, etc .

1 III जुळ cl 10 जोळयति Vop — पुंस

cl 10 पुंसयति Dhātup 32.94 — पुर cl 1 पोरति

Dhātup 9.38 (v.1 for मुर), पुर cl 10 पोरयति

Dhātup 32.72, Vop — पुड cl 1 पोडति Dhātup 9.38 (v.1

for मुर) — पुण्ड cl 1 पुण्डति Dhātup 9.38 (v.1 for

मुर) — पेण cl 1 पेणति — मच cl 1 मचते Dhātup

6.12 — मुट् cl 1.6.10 मोटति, मुटति, मोटयति

Dhātup 9.38, 28.81, 32.72 — मुड् cl 1 मोडति Dhātup 9.

38 (v. 1. for मुट्) — मुण्ट् cl 1 मुण्टति Dhātup 9.38

(v. 1. for मुट्) ~~मुण्ड्~~ cl 1 Dhātup 9.38 (v. 1. for मुट्)

to g. away by polishing उल्लिख्, उल्लिखति

^d
Sak 139, Ragh.

to g. down 1 I पिप्पिक् Nīlak — अवमृद् MBh, Hariv,

R.

1 II निर्मथ्, निर्मन्थ्, निर्मन्थति, निर्मन्थेत

(RV), निर्मथेत, निर्मथेत (MBh), निर्मन्थाति (Kāth) MBh,

Hariv, etc — मृद् Intens ममति (only Improv. ममति)

RV 2.23.6) — विपुथ caus विपौथयति, विपौथयते Car

— विमृद्, विमृद्नाति, विमृदति Mn, MBh, etc.

to g. (fire) out of (wood) निर्मथ् or निर्मन्थ्,

निर्मन्थति, निर्मन्थते (RV), निर्मथति, निर्मथते (MBh)

निर्मथ्नाति (Kāth) RV, ŚBr, etc to g. into ~~parts~~ pieces अवपिष

Suśr to g. the teeth निर्दिश्, निर्दिशति MBh, Hariv

to g. to dust प्रचूर्ण्, प्रचूर्णयति (only a-or.

प्राचूर्णयति) Bhatt.

to g. to pieces 1 I सम्मृद्, सम्मृद्नाति, सम्मृदति

1 II विचूर्ण, विचूर्णयति

MBh, R, Suśr

~~विनिष्पिष, विनिष्पिनष्टि~~ MBh, Kāv, etc.

to g. to powder 1 I संचूर्ण, संचूर्णयति

Suśr.

1 II मषम ind (with caus of कृ) ŚāṅkhGr (v.1.)

~~मषिम~~) ~~मषमषाकृ, मषमषाकरोति~~ AV.

to g. with the teeth चर्व cl 10 चर्वयति

Mricch 2.12, Pañcat 5.11. $\frac{0}{1}$, Devīm, Bhpr, Sch on KātyŚr and

PārGr.

to be ground down 1 II वर्

pass वर्यते .

grinding adj 1 II कुट्ट, कुट्टक ifc — पेय

f (इ) ifc Baudh — मर्द — मर्दन f (इ)

MBh, Kāv, etc — मर्दिन (ifc) Mn, MBh, etc — मारन.

g. down 1 II निर्माथिन Rājat — निर्माथिन

Rājat — मक्ष.

g. (grain) upon mill-stones उपलपक्षिन् f (इनी)

RV 9.112.3 wishing to g. down मिमदीयिषु

MBh.

grinding n l I निषेधः

MBh, Kāv, etc, निषेधणम्

MBh, मरिः MBh, VarBrS.

1 II उदुत्तनम् — कुट्टनम् BhP, etc — क्षादः

W — व्यर्षणम् Git 1.6, Sch — घृष्टि f L — निकाषः

Mcar, Kir — निवर्षणम् MBh — प्रावर्षणः Kāv — मन्त्रनम्

L, मरिणम् — वर्तनी L, (पैषणम्) — विमरिः MBh, Kāv, etc

— विमरिः MW.

the act of g. l I पैषणः Sis.

1 II खण्डनम् Hit — मरिणम् Kāv, Kathās, BhP —

(विमरिना)

विमरिणम्, Gaut, Apast.

the act of g. together

संयोजनम्

MW

the act of

g. ~~now~~ to powderसंपूर्णनम्

Alamkārat

by g. in

water

उदपेषम्

Ind Pañ 6.3.56, PārGr

g. (of grain)पेषणम्

KātyŚr, Hcat

g. to pieces

वियूर्जनम्

Susr

g. what is already ground

पिष्टपेषः

BhP,

पिष्टपेषणम्

g. with a stone

शिलापेषः

MW

the rule of g. flour

(i.e. grinding what is already ground)

पिष्टपेषणन्यायः

ApGr, Sch

a stone for g. sandal

शान्धदः

MW

serving to g. upon

आधिपेषण

mfn SBr.

to g. any thing in a dry state

शुष्कपेषम्

Ind

Bhatt. to g. any thing without any fluid

2
शुक्लपत्रम्

ind.

grinder n 1 II कुट्टकः

a ~~सस~~ sesamum - g. तिलन्तुदः Pan 3.2.28, Vārtt,

तिलपी ३०

MBh 12.

2 I जम्बूयः VS 11.78, SBr 11.4.1.5.

2

a female servant who grinds perfumes गन्धपेशिका

Hariv 8394 one who g. पेशक mf (पेशकः) n one who

g. medicaments औषधपेशकः Car what g. पेशु mf

Kull (prob.) what g. पेश्वर mf Vop (prob.) who g.

पेश्वर mf Vop पेशु mf Kull.

a grind-stone n 1 I पेशणी

Mn 3.68, पेणजि f L

घरट्टः Rājat 7.1244 and 1598, Subh, घरट्टकः HParis 2,

घरट्टिका L शाणः Kāv, Rājat, शाणा.

1 II भ्रमः (ifc f आ) (see comp) L ~~शाणाभ्रमः~~

शाणाभ्रमकम्, शाणाभ्रमन् n Kāv शाणः L शिलापुत्रः L,

शिलापुत्रकः MW, शिलापैषः MarkP.

a g. for condiments दृषदुपकम् MW occupied at the

8. भ्रमासक्तः L.

grip n 1 II हरस n AV.

grip vb 1 II संगृह् (संग्रभ्), संगृह्णाति, संगृह्णाते

(Ved generally संगृह्णाति, संगृह्णीते) RV, etc.

gripped adj 1 II संगृहीत

RV.

Grislea tomentosa 1 I धवः

AV, MBh, etc, Suśr, Bhpr

धातकी

Suśr

वह्निज्वाला

Bhpr

बहुपुष्पिका
बहुपुष्पी

Bhpr

धारः

Bhpr

तनुकः

Npr.

1 II अग्निज्वाला — गुच्छपुष्पी L — गौरः^{११} (धव)

± — जूषणम् L — ताम्रपुष्पी, ताम्रपुष्पिका L — तीक्ष्णज्वाला

L — दाहनी ± L — दृढतरु m L — धातुपुष्पी^{धातुपुष्पी}, धातुपुष्पिका, L —

धात्रीश्वरी L — धावनी L — धुरंधरः L

— पार्वती L — मदहेतु m L — मधपुष्पा, ± L — मधपुष्पी

L, मधवासिनी L — मधुरत्वचः L — रक्तपुष्पी L —

only L — रौद्रपुष्पिणी L — वद्विकरी, वद्विपुष्पी, वद्विशिखा

L — शुक्लवृक्षः L — शुष्काङ्गः L — सैद्यपुष्पी L — सिन्दूरी

L — सीधुपुष्पी L (v. 1 स्वादुपुष्पी) — सुभिक्षा L

— स्थिरः L — स्वादुपुष्पी L.

the plant G. tomentosa 1 II कुमुदा L — कुञ्जरा.

the tree G. tomentosa कणायः, कणाय, कणायम् L.

grit 1 I शर्करा (ifc.f आ) AV, etc.

1 II सक्तु m (n.g अर्ध्यादि) RV, etc.

the condition of g. शर्करत्वम् TS consisting of g. शर्कर

mf (आ) n SBr, KātyŚr made into g. शर्करीकृत mfn L

2

nature of g. शर्करत्वम् TS a sort of g. पिष्टिका

Bhpr intended to serve for g. सक्तव्य mfn Pāṇ 5.1.2,

Vārtt 4, Pat.

gritty 1 I शर्करावत्

mfn L

— शर्करिक

mfn

(g कुमुदादि) W.

impregnated with g. particles (as wind, etc) शर्करालु

mfn Venis.

groan n 1 I निष्पन्नः R.

to utter groans प्रकूज, प्रकूजति Car.

to groan vb 1 I निकूज्, निकूजति, निकूजते R, BhP

कूज् cl 1 कूजति AV 7.95.2, MBh, R, etc.

1 II अभिश्वास R श्वास cl 2 (Dhātup 24.61)

श्वासिति (Ved and ep. also श्वासति, श्वासते) MBh, Kāv, etc.

to g. aloud विस्तन्, विस्तनति Bhatt, Jātakam to g.

(as in distress) क्षीज् cl 1 क्षीजति Dhātup 7.63 to g.

loudly विनिष्टन्, विनिष्टनति Car.

groaning ~~add~~ 1 I प्रकूजनम्

Car.

1 II निक्कूजितव्यम् Jātakam — स्तननम् W.

filled with g. sounds हृडः रगभि MW loud g. स्तनितम्
हृडः

Hariv to follow in g. अनुकूज .

groats n l I करम्भः — करम्भकम् Rājat.

barely-g. यवसक्तवः m.pl SBr eating g. करम्भाद्

mfn RV 6.56.1 excellent g. सुसक्तवः m.pl VarYogay g.

(esp. of barely-meal) सक्तु m (n.g अर्थ्यादि शक्तु)

particles of

RV, etc g. किन्कसः AitBr 2.9.

the groin n 1 I वङ्गणम्

VarBrS, Susr, वङ्गणा

1 II अलगा^{११} m. du VS 26.6 — करुमूलम् L — गवीनिके

f. du AV 1.11.5 and 9.8.7, गवीन्यौ f. du AV 1.3.6, 5.25.10-13

TS 3 वाटः w.

the g. of a woman नाभीलम् L.

groom n अश्वपः VS 30.11, अश्वपालः (f इ gaṇa

रेवत्यादि) Ratnāv — अश्वपोषकः KatySr, Sch — तुरगरक्षः

VarBrS 15, तुरगपरिचारकः Kad 5.804, तुरगोपचारक

VarBrS 10.3 — हययः VarBrS, हयपति m Kathās — अश्व-

निबन्धिकः Inscr — सूतः AV, etc (IW 510 सूतम्) — अश्व-

अश्वभेजिदः

बहुवः, Pan 6.2.66, Kās — अश्वरक्षः L — अश्ववारः,

अश्ववारकः L — किरातः L — कुमारः L — ग्रामणी L, भोजिकः

— तुरगपालकः Bcar — तुरङ्गिण m W — परिवर्धकः

Kād, Hcar — पालकः L — भोगपालः L — भोगिकः L, (भोगपालः)

— मन्दुपालः L — मन्दुरापति m Sinhās, मन्दुरापालः Kād

— मन्दुरिकः Sinhâs, मान्दुरिक — मान्दुरिकः Sinhâs

— वल्लभपात्रः (Sis), वल्लभपात्रकः (L) — वाजिभृत्

m Bear — वाजियोजकः MBh — वाहनपः R — हयशः MBh.

a head g. हयाद्यक्षः L.

the groove in the fang of a snake 1 II शुषि f w.

grope vb 1 II पराहन्, पराहन्ति VS, SBr.

groping adj 1 II मरी मृश

AV.

(in log.) the groping after a sign 1 I लिङ्ग परामर्शः

MW.

(in log.) the g. after a ^{token} ~~sign~~ लिङ्ग परामर्शः

MW

g. in the dark तमः प्रवेशः W.

(in phil.) gross adj 1 I स्थूल f (आ) — महत्

MBh.

not g. 1 I अस्थूल f (आ) SBr 14, Pañcat, etc.

1 II असूक्ष्म — उदूढ L — उद्दुर Sis', Das', etc —

घन f (आ) — महास्थूल L — स्थान W — स्थूल

f (आ) Mn, MBh, etc.

the g. and perishable body with which a soul clad in its.

subtle body is invested स्थूलशरीरम् Vedāntas, RTL 35,

स्थूलदेहः, स्थूलदेहस MW the g. and subtle body स्थूलसूक्ष्म-

शरीरम् Vedāntas the g. and the subtle world स्थूलसूक्ष्म-

प्रपञ्चः Vedântas the g. body स्थूलम् Up, MBh, etc,

स्थूलशरीरम् a g. element महाभूतम् IW 221 the g. ele-

ments महान्ति भूतानि Mn, MBh g. ignorance घनाज्ञानम्

W the g. material body (which is sustained by food) अन्नमय-

कौराः, स्थूलशरीरम् g. measure स्थूलमानः Mn a g. object

स्थूलविषयः Vedântas the g. result of a calculation

स्थूलफलम् MW the g. result of a measurement स्थूलफलम्

MW g. spiritual darkness महान्यकारः MaitrUp g. (spiri-

tual) darkness) — महातमसु n Bhp.

consisting of the grosser elements 1 II स्थूलमय

mf (३) n VP.

(in phil.) the five g. elements स्थूलभूतानि n.pl.

(in phil.) grossness 1 I स्थूलत्वम् NrisUp, Sarvad

स्थूलभावः śāraṅś — स्थौल्यम् Suśr, BhP, Sarvad.

1 II स्थानम् L.

grotto n 1 I शिलागृहम् R, Rājāt, शिलावेश्मन् n

Megh.

a marine g. उदवासम् W.

ground adj 1 I पिष्ट

RV, etc.

1 II अवगुण्डित L उद्धीठ Bhartr उद्धृष्ट

Ragh कौरित W क्षौदित W गुण्डित L, Sch, गुण्डित

गुण्डित L, स्नपित दार्षित R 3 धृष्ट Suśr, Pañcat

दलित (g कृतादि Ganap) Sis 6.35 निधृष्ट

MBh निपिष्ट MBh, etc परिमृदित Bhavab पुरित

W पृष्ट mf (इ) n Grihyās, Hcat विचूर्णित

शाणित L.

any g. substance क्षौदः R 2.104.12, Kād, SKandaP, Kathās

any substance g. क्षौदितम् L anything g. पिष्टम् Bhp

g. feans भाषापिष्टम्

Katy'Sr g. down प्रपिष्ट

SBr, Katy'Sr विनिष्पिष्ट MBh, BhP g. on a stone दार्षद

r (ई) Pan 4.2.92, Sch g.-rice शालिचूर्णम् Rajat

g.-sesamum तिलचूर्णम् Pañcat 2.3.5 g. stone अह्नचूर्णम्

Katy'Sr the slab on which anything is g. क्षौदः W the stone

on which anything is g. क्षौदः W well g. मासिन L whose

share has been g. down प्रपिष्टभाग TS.

to be g. 1 I पेषणीय MW .

intended to be coarsely g. (as grain) सक्तव्य

Pan 5.1.2, Vārtt 4, Pat to be g. into पेष्य (ifc) Susr.

having g. 1 II निर्मिश्र 1nd MBh, Kāv.

ground n 1 I पृथ्वीतलम्

MBh, Kāv, etc

— पृथ्वी —

तलम्

Pañca

भूमितलम्

(ifc. f. ४ आ) R,

also भूमितलानि

n . pl

— महीतलम्

Mn, MBh, etc.

1 II अवाग्भागः L

आस्थानम्

VS, AV, SBr

पुर्वीतलम्

Ratnāv

क्षम्

f

RV, AV, VS, SBr 6

क्षमातलम्

Bālar 3.97

क्षा

Naigh 1.1, Nir 2.2, Sāy

क्षामन् n

RV

क्षितितलम्

Pañcat, Bhartr 3.5

— जगती —

तलम्

Sarvad 3.217

— रसा

Kāv

— रसातलम्

Subh

— वसुधा

VarBrS,

वसुधातलम्

Kāv, Kathās,

वसुंधरा

(also

वसुंधरापृष्ठम्)

MBh, R, etc,

वसुमती

Kāv

— स्थलम्

MBh, Mn, R, etc स्थली Kālid, BhP, स्थलम्.

a bed on the g. अन्तराशया L being in the g. क्षमाचर

mf n VS 16.57 a devotee who sleeps on the bare g. (on acc-

ount of a vow) स्थाण्डिलः L a devotee who sleeps on the

sacrificial g. (on account of a vow) स्थाण्डिलः L

स्थाण्डिलशायिन् m R, Bhatt, स्थाण्डिलशयः Yājñ, BhP dwelling

on the g. floor भूमिवासिन् mf n Pat even g. समभूमि

f Z R समादराः Sak g. fit for (building)

a house अगारावकाशः ApGr g. paved with mosaic कुट्टिमः,

कुट्टिमम् g. prepared for the site of a dwelling (kuṭṭima)

तलिमम् Viddh g. smoothed and ~~pinkered~~ plastered कुट्टिमः,

कुट्टिमम् MBh, R, etc a levelled spot of g. prepared for a sac -

rifice पलरम् rarely m (Hariv 6499 ff, R 5.49.15) L

lower g. अधोभूमि f on even g. समभूमितः

sleeping on the bare g. (as a penance) स्थाण्डिल

mfn Pan 4.2.15 sleeping on the g. towards the east अधः -

प्राङ्. शायिन mfn.

2 I पृथिवी RV, etc — भू f Mn, MBh, etc — भूमि

f RV, etc, भूमिका Kās', Kathās, etc — मही — धरणी MBh,

Kāv, Pur.

2 II अवनि f Megh भूति f AitBr (Sāy)(भूमि)

मिदिनी TAr, MBh, etc.

above the g. उपरिभूमि ind SBr along the g. prepa-

red for sacrifice अनुवेदि ind KātySr any animal living in

the g. भूमिशयः Mn any g. bordering on water कच्छः

कच्छम्

(कच्छम्) L) any place on the g. सवनि f Sūryas.

being on the g. 1 I भूमिभूत mfn MW.

1 II नीप्य mfn VS बुध्न्य mfn RV, etc, बुध्नीय

mfn TBr.

collected on the g. भूमिनिक् mf (इ) n Mn 5.142

coming from the g. (as dust) ओवर mf Śis 16.27

distant from the g. विभ्रम mf Aitār the g. extending to

five miles round Benaras पञ्चकोशी g. for cows गोपथः

Nyāyam, Sch the g. near a village उपशाल्यम् Das,

Ragh g. of the sky व्योमस्थली L an excavated piece of

g. serving for a sacrificial altar वेदि f (later also

वेदी) fine g. मात्स्न mf (आ) n SBr great g.

महास्थली L g. thrown up by moles वल्मीकः, वल्मीकम्

(g अर्धवेदि) VS, etc g. with black earth कृष्णभूमः

(Pāṇ 5.4.75, Kās) comm on Yajñ 2.6, कृष्णभू f Gal,

कृष्णभूमिकाGal having no solid g. अप्रतिष्ठित mfn SBr,

AitBr, TBr in accordance with the g. यथावास्तु ind BhP

keeping the g. वास्तुप mfn VS to keep one's g. against

प्रतिशक् (only pf प्रतिशेकुः) MBh living on the g.

भूमिशाय mfn looking towards the g. युगमात्रदर्शिनः,

युगमात्रप्रेक्षिनः mfn Lalit, युगमात्रदृश mfn Car lying

on the g. भूमिशाय mfn — अधःशायिनः mfn Gaut,

अधःसंवर्तिनि mfn Laty (path) with depressed and elevated

portions of g. नैतान्तभूमिभाग mfn Sak 4.14 a piece

of enclosed g. वारः MBh, Kav, etc, वारि Hariv, Sāh, BhP

भू f RV,etc a pleasure g. कैलिरङ्गः Dhūrtas a portion

of g. भूभागः Kām, Kathās remaining on the g. भूमिष्ठ

mfn KātyŚr, MBh, Hariv, etc shaking the g. धन्वच्युत mfn

RV 1.168.5 sitting or lying on the g. अयासनशायिन

mfn Apast small g. भारुन् mf (आ) n SBr a small

piece of g. near a village उपशत्यकम् Kād sprung from

the g. भूमिज mfn Susr standing on the g. भूमिष्ठ

mfn KātyŚr, MBh, Hariv, etc the state of being dry g. स्थकता

ŚārngP, Pāncat touching the g. भूमिस्पृश mfn Lāṭy the tute-

lary deity of any consecrated g. क्षेत्राधिदेवता Prayog;

~~क्षेत्राधिपः~~ क्षेत्राधिपः.

3 I प्रतिष्ठा (ifc.f आ) RV,etc — प्रतिष्ठानम्

PārGr, MBh, etc.

3 II उपस्तम्भः (less correctly उपष्टम्भः) —

बुध्नः, बुध्नम् RV, AV, SBr, SrS, ChUp — वास्तु n (m only

in BhP) RV, etc.

the g. at the base or edge of a mountain उपस्तम्भः

Sis 5.8 g. for standing on in water गाथम् RV, TS 4, SBr 12,

TāndyaBr, etc, गाथः R 5.94.12, स्थान L g. suitable for the

foundation of a city पुरवारस्तु n Hariv one who has not

reached the g. अलङ्कारगाथा

mfn Jātakam

a piece of

of g. suitable for the foundation of a house वृषः L.

4 I निमित्तम् Up, Kap, Var, Mn, MBh, Kāv, etc.

4 II प्रत्ययः MBh, Kāv, etc — युक्ति f BhP, MārKp.

g. of proprietary right स्वलेहेतु m W.

5 I स्थ mf (आ) n ibc L.

grounded in truth । I सत्यप्रतिष्ठान mfnR

g. on निष्ठ mfn Mn, MBh, etc g. on the

Veda वेदमूल mfn Kām g. on virtue धर्मनिष्ठ

mfn Māricā 10.53.

groundless adj. । I अहेतुक ‡ (आ) Vaish

4.105), अहेतुक ‡ (इ) Bhag 18.22 — अनिमित्त

‡ (आ) — निष्कारण ‡ (आ) Kathās, Pur, etc.

। II अनामतन Divyāv — अनिदान — निष्प्रयोजन

Hariv, Das, Mit, etc — अमुक्त ‡ (आ) Mn, MBh,

etc. —

groundless enmity. अमुक्त वैरम् Mn 4.139 a

g. quarrel. अमुक्तकल्हः Mudr, Pañcat.

19274

groundlessly । I अनिमित्ततः ind Mn 4. 144.

groundlessly rejected अनिमित्तनिराकृत mfn

Sāk.

groundlessness । II अनिमित्तम्.

group I I वर्गः (ये † आ) Kāty Śr, Prāt,

etc — मण्डलम् (rarely मण्डलः ‡ अथ चिदि and

मण्डली ‡ गौरादि) Yājñ, MBh, Kāv, etc — राशि m

RV, etc.

I II निन्नायः Mn, MBh, etc — पडि. † (also

पडि. † m.c. and in comp) Mn, MBh, Kāv, etc —

परिषद् † ŚBr, Kāv, Mn, MBh, etc — मण्डलकम्

MBh, मण्डलिका Śis' — ब्रज्या Sāh, वर्गः — ब्रातः RV,

etc.

any group षण्डः, षण्डम् (often written as रण्डु)

BhP (esp.) any g. of words classified together

वर्गः (ये १ आ) Prāt, Var Br S, Vop belonging

to a g. सांघातिकं mfn Śāṅkh Śr belonging to

(its) own g. (of consonants) स्ववर्गमि mfn

VPrāt, स्ववर्गमि mfn Āśv Śr belonging to the same

g. of consonants (as gutturals) स्ववर्गमि mfn

TPrāt combined into groups पङ्क्तिभूत mfn Hariv

group by group प्रतिवर्गमि ind Kāty Śr a g. of

consonants. व्यञ्जनसंगमः MW.

a group of lotuses । II कमलखण्डम् Kaś. on

Pāṇ 4.2.51 — पुष्पकिनी Vāṣav — राजीविनी ३

पुष्पकरादि.

a group of lotus flowers अभोजरवण्डम् Pāṇ

4.2.51, Kāś a g. of sacrificial animals पशुगणाः

ŚrS a g. of trees लकरवण्डम् R 4.13.13, Pāṇcat,

लकरवण्डः, लकरवण्डम् (Pāṇ 4.2.38, Kāś' v.l.) Kād

— कुमरवण्डः, कुमरवण्डम् Hariv, कुमवण्डः, कुमवण्डम्

Hariv, R a particular g. of Sāmans गणः

Lāṭy 1.6.15, VarYogay 8.7 the 3 groups

त्रैराश्वम् n sg, Nyāyad 4.1.3 in g. नगेशः ind

अभिधा BHP — वृन्दशः ind R, Mariv, BHP in separate

g. वृन्दं वृन्दम्, वृन्दैः, वृन्दवृन्दैः 'living in g.'

वन्दुजीवः

group vb । II अभिसमस् Car.

grouped together । II व्रजिन् mf MW.

grove न । I वृक्षरवण्डम् Rāś on Pāṇ. 4. 3. 38,

वृक्षरवण्डः R — उपवनम् MBh, Mn, Megh, etc —

अपवनम् L — काननम् R, Nal, Ragh, Pañcat,

Sus'r — वनिका MBh, R, etc (only in अशोकवनिका,

once in R अशोकवनिकम्).

I II आरामः Mn, Yājñ, MBh, R, Mṛicch, Kathās,

etc — वनम् (once वनः R 5. 50. 21) RV, etc —

विपिनम् MBh, Rāś, etc — निमानः, निमानम् Jātakam

— वृक्षच्छायम् L — वेलम् L.

a celestial grove नलमः (Uṇ. 4. 99) L,

नन्दनवनम् a cool g. प्रपावनम् L.

divine grove | I देवारण्यम् MBh, Ragh —

नन्दनवनम् R.

| II देवोद्यानम् R.

(esp.) a grove at the western gate of Lanka

for the performance of sacrificial rites

निकुम्भितः, निकुम्भिता 'fountain g.' प्रपावनम् L

'Gautama's g.' गौतमवनम् TBh 3.8.1.2, Sāy

a g. containing jewels मणिमयवनम् MW a g.

frequented in summer ग्रीष्मवनम् Kathās 132.65

a g. in which religious austerities are performed

लज्जोवनम् Val 12.62, R 1, Śak, Ragh (ये ५ आ)

Kathās 22 a g. in which the Veda is studied

ब्रह्मारण्यम् L a g. near a house कुटम्: L, निष्कुटम्.

- गृहनाटिका, गृहवासी L, गृहाराम: L, गृहोद्यानम् Kathās

75. 120 a g. of Aśoka trees अशोकवनिक्का R the g.

of Indra पाकष्यम् L, पाकष्यन्कम् Divyān a g. of

pomegranate trees मरात्त: 'g. of religion' धर्मारण्यम्

Śak 'g. of the Blest' सिद्धवनम् Cat 'g. of the dead'

प्रेतवनम् L 'g. of the gods' देवोद्यानम् L a g. of trees

near the residence of a minister of state

वृक्षवाटिका, वृक्षवाटी L a g. of trees पादपरवण्डः L

a g. situated outside (a town) बाह्योपवनम् BHP

heavenly g. ध्रुवनी śśamkar pleasure - g. श्रीडामननम्

Bhartr. 3.15 the rule of the g. of Aśoka trees

अशोकवनिनान्यायः A sacred g. धर्मरज्यम् śak —

देवोद्यानम् L having mountains and woods and groves

सङ्कोचवनकाननम् mfn MBh a multitude of g. वन्या L

— वाननम् W.

grow vb । I वृध् ल । वर्धते (intrans) RV, etc

— रुह् ल । (Dhātup 20. 19) रोहति (m.c. also रोहते,

रुहति, रुहते) RV, etc — उपचितीभू ल 12. 27 —

आस्फाम्, आस्फामते Bhatt. — स्फारीभू, स्फारीभवति

Mṛicch, Pañcat — खि (खा) ल । (Dhātup 23. 41)

खमति TS, ŚBh, etc, pass खमते Car, Causs खानमति ल.

I II अनुरुह् A RV — अनुवृध् — इरज्य, इरज्यति

(rarely इरज्यते) [Svay] RV — ऋध् ल 6. 2. 4. 5. 7

ऋधमति, ऋध्नोति, ऋणहि RV, AV, ŚBh, MBh, Mn, etc

— (as plants) जन् ल 4 जायते (ep. also जायति, ल

2 (?) Ā, twice el 1 Ā) AV 4 f, AitBr 7.15, ŚBr

14, KātyŚr, Mn 9.38, VarBrS — (as teeth) जन el

4 जायते (ep. also जायति, el 2 (?) Ā, twice el 1 Ā) AV

4 f, AitBr 7.15, ŚBr 14, KātyŚr, Mn 9.38, VarBrS

— द्विगुणीकृत Kād — परिचि pass परिचीयते Ragh —

परिवृध्, परिवर्धते Kāv, Rājāt, Śuśr — प्रचि pass.

प्रचीयते MBh, Kāv — प्ररुह्, प्ररोहति MBh, Rājāt, ŚāringP

— प्रवृध्, प्रवर्धते (rarely प्रवर्धति) RV, etc — फलफ

KātyŚr, Sch — मूर्च्छ el 1 (Dhātup 7.32) मूर्च्छति AV,

etc — रुध् el 1 रोधति RV 8.43.6 — वध् el 1 (Dhātup

17.11) वक्षति RV — विवृध्, विवर्धति RV, etc — व्यतिरुह्,

व्यतिरोहति MBh — संविवृध्, संविवर्धति MBh — संवृत्,

संवर्तते R, Ragh — समाप्ये, समाप्यायते Bhatt —

समुद्भू, समुद्भवति Sus'r — सम्पुष्, सम्पुष्पाति Bhartr

— सम्प्रवृध्, सम्प्रवर्धति MBh, Kāv, etc.

। III कज् ल् । कजति (a Sanskrit root) — दक्ष्,

दक्षते Dhātup 16.7 — द्रेक् ल् । द्रेकते Dhātup 4.4 —

जी, पी ल् । पयते — बंह् ल् । बंहते — विस् ल् 4 विस्मति

Nir 2.24 — मूल् caus मूलयति (Dhātup 32.63, Vop

also मोलयति).

to grow again प्रातिकृहं, प्रातिरोहति MBh to g.

beyond आतिवृध् ऽभ् to g. big with self-importance

पुध् ए। पुधते (rarely पुधति) to g. forth निःप्रा,

निस्तिष्ठति RV to g. greatly समृध्, समृध्यति, समृद्ध्यति

Mn, MBh to g. higher आतिकृह RV 10.90.2 to g. in

accordance with अनुप्रकृह ऽभ् to g. lean अवसृध्,

अवसीदति TS, PBh to g. less अपह pass अपहीयते

Sus'rh to g. long आयम्, आयच्छते (cf Pāṇ 1.3.28 &

75) L to g. more & more अभिवृध् MBh, etc — जि

ए 1.9.10 ज्रयति, जिणति, ज्रययति bhātup (v.l.), जी

to g. out विरुह, विरोहति RV, AV, TBz.

to grow over I उपरुह, उपरोहति Sus'r.

I II उपसंरुह, उपसंरोहति Sus'r — रुह ल।

(Mhātup 20. 19) रोहति (m.c. also रोहति रोहते, रुहति,

रुहते) AV, Kathās, Sus'r — संरुह, संरोहति TS, etc —

समपरिरुह, समपिरोहति AV.

to grow red रज्ज or रज ल 1. 4 (Mhātup 23.

30, 26. 58) रजति, रजते (only ऋ, रजति R 7. 99.

11) or रज्याति, रज्यते AV, Kāv to g. to completion

संवृध, संबधते (rarely P) RV, etc.

to grow together । I संरुह, संरोहति Kāv.

। II अपिरुह, अपिरोहति TS — उपरुह, उपरोहति

Sus'ṛ — उपसंरुह, उपसंरोहति Sus'ṛ — निष्ये,

निष्यामते VS, TS — रुह ल । (Mhātup 20.19) रोहति

(m c also रोहते, कर्हति, कर्हते) AV, Kathās, Sus'ṛ —

समापिरुह, समापिरोहति AV.

to g. to perfection संवृध, संवर्धति (rarely P) RV,

etc 'to g. unhappy' व्रज with निवृत्तिम्.

to grow up । I प्रौढी-भू, प्रौढी-भवति Ragh, Rājāt

— परिवृध, परिवर्धते Kāv, Rājāt, Sus'ṛ — संरुह, संरोहति

Kāv — प्रकृह, प्ररोहति vs, Bṛ, ChUp, etc — प्रवृध,

प्रवधते (rarely प्रवधति) RV, etc.

I II अभिवृध MBh, etc — आवृध Ā P, RV — वृध

cl. वधते (intrans) RV, etc — संवृध, संवधते (rarely

P) RV, etc — समभिवृध, समभिवधते Mariv — समुपचि

pass समुपचीयते Suśr.

to grow up together समभिरुह, समभिरोहति Mariv

to g. well up सम्प्रवृध, सम्प्रवधते MBh, Kāv, etc.

to cause to grow I वृध caus वधमाति, वधयते

(in later language also वधापिमाति) RV, etc — रुह

caus रोहयति, रोपयति, रोपयते Rājat.

I II आरुह caus आरोहयति, आरोपयति — आप्ये

caus आप्याययति — बंह caus बंहयते Bh — विरुह caus

विरोहयति, विरोपयति RV 8. 91. 5 — विवृध caus

निबधयति MBh, Kāv, etc — संरुह caus संरोपयति

Bharty, BHP — संवृध caus संवधयति MBh, Kāv, etc

— समाप्ये caus समाप्याययति, समाप्याययते MarkP —

सम्प्रवृध caus सम्प्रवधयति R.

to cause to grow downwards नितन,

नितनोति, नितनुते AV, AitBh to cause to g. old

जू cl | AV 7. 67. 10 to cause to g. over संकह caus

संरोपयति Suss' - रुह caus रोहयति, रोपयति, रोपयते AV,

Kathās, Suss' to cause to g. up समभिरुह caus

समभिरुहयति Mariv.

earth grower । I महीकह m Kir.

growing in mountains गिरिवासिन m L g. on

mountains गिरिवासिन m L g. up संरोहिन mfn

(comp) Kāvṛyād — प्ररोहिन mfn Mn 1. 46 one who

grows रोह mfn L. one.

one who causes to grow वधयितृ mfn, what

grows up समुच्छ्रम mfn R.

about to grow । I वत्स्यत mfn Pañcat.

growing adj. I वधमान RV, etc — रोहिण †

(इणी) (युँ) Nidānas — रुह † युँ, रुह † (आ)

युँ — रोहत RV, etc.

'not growing' I अवधमान (gana चावादि).

I पाक — पोषुः ShadvBh — प्रजनिष्णु W — भूष्णु

AitBh (भविष्णु, भवितृ L) — रोध (युँ) — वधनि †

(इ) MBh — वधनिशील MW — वधिष्णु 'Sis' — विसर्पिन्

Kāv, Sūś — वृद्धिभाज् Kathās — वृद्धिमत् Yājñ,

Bhārtr̥ — सवृध् VS.

growing angry संजातकोप R 'g. downwards'

न्यग्रोधः AV, etc g. fast संस्कृत MBh g. from a root

प्रस्कृत L g. from (its) own root रत्नाकर TS 'g.

from roots' पादरोहणः L g. from seed बीजप्ररोह (Kap)

बीजप्ररोहिन् (Mn) 'g. from the earth' शोणीकर म

Prasanna 4.6 ~~cgnt~~ — क्षितिकर म Bhartr,

Prab, क्षितिकर: śis' 7.54, Sāh — क्षमाकर म Rāj at

8.240 g. in ज f (आ) ये Mn, MBh, etc —

संरोहिन् (comp) Kāryād g. in accordance with

अनुप्ररोह g. in a forest अरण्यभव Pañcat g. in a house

(a tree) गृहेरुह MBh 13.6070 g. in a Kedarā field

केदार Sus'r 'g. in a lake' सरसिकहम् Kāv 'g. in

Brahmā's land ब्रह्मभूमिजा L 'g. in deserts'

मकभूरुहः Bhp'r 'g. in a Janasthāna जनस्थानकहं

W 'g. in summer' ग्रीष्मभवा L, ग्रीष्मोद्भवा L,

ग्रीष्मी L, ग्रीष्मी L 'g. on रोहक' य्ल 'g. on dry

land स्थलेरुहा L — स्थलज Mn, R, Sus'r, etc —

स्थलेजात f (आ) R 'g. on itself' आत्मकहं mBh गु+

~~on itself~~ ॥. 556 'g. on stones' ग्रावरोहकः L

g. on the bank कूलजात Pañcat 'g. on the body

गात्ररुहम् Bhp 2.3.24 — अङ्गकहं — लङ्गकहं ॥ लङ्गकहम्

L, तनूकहम् (म L), MBh, Mariv, etc (५) †

आ, MärkP 29.7) 'g. on the fields' क्षेत्रसम्भूतः L

- क्षेत्रसम्भवः L 'g. on the head' शिरसिरुह (w),

शिरसिरुहः (L) म 'g. on the Malaya mountain'

मलयरुहः 'Sis' 'g. on trees' तरुकरुह, तरुरोहिणी,

तरुस्था L g. out उपरिज Sus'r 'g. strongly' दृढप्ररोहः

L g. together साकम् वृध RV 'g. up (like a plant)

प्ररुह g. upwards उपरिज Sus'r g. well सुवृध AV

g. well (in the womb) सुशिश्वि RV (any surface)

having short hair g. (on it) तौमकरुह † (आ) Cas

'lake - g.' सरोरुह ॥ L.

causing to grow । I रोपण ॥ (इ) sus'r —

पुष्टिकर ॥ (इ), Var, sus'r, MärKP.

। II पोषामित्नु RV — प्ररोहक Nalac — प्ररोहिण ॥

MBh, Hariv, Meat — विरोपण MW.

causing leaves to grow पर्णरुह ॥ 2.22, Sch

causing the hair to g. केशवर्धन ॥ (इ), AV 6.21.3 &

137. +.

causing to grow over । I संरोपण Ragh —

रोपण ॥ (इ) sus'r.

1920?

causing to grow over । II विरोपण sak —

विरोहण sak (r.l. for विरोपण).

making to grow समारोपक † (इका) Divyāv.

growing I II उद्भवः — उद्बोधनम् Ait Br 4.14.

5 — नीरोहः TS — प्रथा Vedāntas — रोधः —

सम्पद् to Sāmk.

earth - growing महीप्ररोहः MBh g. forth

प्ररोहणम् MBh, Sāmkhyak, Sch, Sinhās — प्ररोहः

Kum, Kull, etc the g. of grain मोनिपौषणम्

Vishn the g. of new shoots आरोहणम् L g.

(of the hair) समारोहणम् Mārkp g. out विरोहणः

ŚrS, MBh, VarBṛS — विरोहः MaitrS, VarBṛS, Bhp.

growing over I I संरोहणम् R — संरोहः TS —

रोहणम् MBH.

I II उपसंरोहः Sus'r.

growing together संधानम् Sus'r — उपसंरोहः

Sus'r g. up संरोहः BHP — संवर्धनम् Kathās g. up to

अनुरोहः Maitr S, PBē having a tendency to g.

वर्धनशीलम् MW to surpass in g. अतिवृद्ध S'Bē.

grown adj 1 I वृद्ध RV etc — रूढ MBh, Kāv, etc

— वर्धित MBh, Kāv, etc — (as disease) आप्यायित

1 II उच्छ्रित Prab, Ragh — उदित R, Kir, etc, उदीत

Naish 1.83.6.52.74 — उद्धृत MaitrUp, MBh, R, Kathās,

etc — एधनु L — एधित MBh, Śak, etc — जान RV,

etc — परिवर्धित Kālid — परिवृद्ध Hariv, Kāv, etc —

प्रखट Sāh, Bhp, Kathās, etc — प्रविरुढ Divyāv —

वृहिन MBh, Hariv, etc — मूर्धित MBh, Kāv, Śuśr —

रोहिन् ४ (इणी) (५८) MBh — विरुढ Śāh, etc —

विवृद्ध ŚvetUp, MBh, etc — शून (Pañ 7.2.14)

19302

Susr — संखट Ragh — संवृत्त (with nom) MBh,
 Kāv, etc — समारूढ Ratnāv — समुत्थित SvetUp, Mn,
 MBh, etc — संजात (often in comp) — संजात MBh,
 Kāv, etc.

badly grown दुसरे born and g. up जातसंवृद्ध

R 1. 2. 5.

full g. 1I ऊढवयस Bhp — परिणत — संवृद्ध

MBh, Kāv, etc.

1II सुसम्पन्न ह (आ) Mericeh 1. $\frac{55}{56}$

full g. up सुविरूढ Bhaḡ g. again पुनः प्रवृद्ध

pan 2.2.18, Vārtt 4. Pat g. clear व्युष्ट SBr, MBh,

etc g. crooked (not artificially bent) स्वयंवन्त

Trāhy g. forth निःष्ठित, निष्ठित RV g. from the

earth अवनिरुह- m L, अवनिरुहः 1 as g. in रोहिण

ह (इणी) (अं R, Ragh — सम्भवः अं) g. old

मवृद्ध (with वयसा) MBh, Kathās — in vain (i.e.

without growing wise) ^{था} वृद्ध — Bālar g. on

रोहिण ह (इणी) (अं R, Ragh g. out 'emit')

निर्वृत्त Mn, MBh, Kāv, etc g. over संखट MBh, P. —

समाखट- Hārīr g. together खट R, Suśr.

g. up. 1 I प्रौढ Hariv, Kāv, Rājat — वयःस्थ f (अ)

MBh, R — प्ररुढ R, Kāv, Var.

1 II उद्वृद्ध Rājat 1.252 — निरुद्ध Bhp — प्रवृद्ध

RV, etc — मुक्तशेष f (अ) I as — विवृद्ध SvetUp, MBh,

etc — वृद्ध TS, Mn, MBh, etc — संवृद्ध MBh, Kāv et

g. up in ease and comfort सुखसंवृद्ध MBh, R

g. up through rain वर्षवृद्ध AV, VS, ŚB, Kaus g.

up with the word brāhmaṇa मानब्राह्मणशब्द Mn

10.122 g. without being sown अनुजिम L

half g. अर्धरात Megh having g. a very long time

19305

said of a tree अभिरांनुह MBh 7.5805 it should

be g. वर्धितव्यम् impers Pat not exceedingly grown

अप्रवृद्ध (gana प्रवृद्धादि ~~सु~~) not g. up (as grain)

अनुयुक्त not yet full g. बावक इ ई MBh, Kāv, etc

offering the best of all that has g. प्रसूताप्रदायिन्

MBh One who has g. up in easy circumstances

सुवर्धित MBh one whose beard has g. समश्रुजान

इ आहिताग्न्यादि = ज्ञातश्मश्रु well-g. सुजान MW.

caused to grow 1I रोपित मन्त्र.

1II: विरोपित मन्त्र MW — संरोपित मन्त्र Sak

6.23.

caused to g. over विरोधित mfn causing to g.

together संधानीय mfn car to be caused to g.

over विरुद् pass विरोध्यत to make g. वक्ष caus

वक्षयति RV.

growth 1 I वृद्धि हु ŚrS, MBh, etc — वृद्धि RV, etc

— पुष्टि हु RV, etc — उपचयः MBh, Suśr, Hik, etc.

1 II अभिवृद्धि हु VarBṛS, Suśr — उच्छ्रयः Suśr —

उच्छ्रयः (Pan 3.3.49) Kir, Suśr — उल्लासः BhP 7.1.7

— वृद्धि हु VS, TS, ŚBṛ, ĀcVṛ, etc — निवृत्ति हु Mn, MBh,

etc — परिवहणा Nir, Sch — परिवृद्धि हु Āpast, MBh,

Kāv, etc — पुष्टम् RV, VS, AV — पूषन् m (इ) — पोषः

RV, AV, Bṛ, ŚrS — व्यायनम् Vop — प्रचयः (कृ हु ओ)

A — प्ररुद्धि हु Rājāt — (lit. and fig.) प्ररोहणम्

MBh, Sāmkyak, Sch, Sinhās — प्रवृद्धि हु Var, Kālid,

Rājat - प्रवृद्धः † RV 3. 31. 3 - - (lit) ब्रह्मन् n. - -

भूयोभावः L - मूर्धनम् MBh - रजः † AV, RV, ŚāṅkhŚr

रुद्धि † Kāv, Rājat - रोहः ŚrS - वक्ष्यः RV - -

वर्धनी MBh, R - - विकासः ŚrS, Pur, Sarvad - विकृति †

AitBr - वितानः, वितानम् - - विवर्धनम् MBh, R, etc

विस्पर्णम् ŚuŚr - विहति † Kir - शुनम् ŚBr,

ŚāṅkhŚr - संजननम् ŚāṅkhŚr, MBh, etc - समुच्छ्रयः

Hariv, ŚuŚr - समुच्छ्रयः ŚuŚr, Dhātup - समुच्छ्रिति †

ŚuŚr - समुन्नेदः Daśar, Śāh, MBh 3. 8522 - समुन्नेति

† Kālid, Pañcat - समुन्नेति † AV, ŚBr, Uf, MBh, etc

संवर्धनम् । — सम्भूति ऽ संवे, Sāṅkṣṣṭ.

to attain full growth सम्प्रवृद्ध, सम्प्रवर्धति MBh

Kāv, et brought to complete g. संवर्धित मज्ज

MBh, Kāv, etc causing g. शुनं कुरि m Pārṣṇ.

complete g. संवर्धनम् Kathās extraordinary g.

अतिवृद्धि ऽ for g. शुनम् ind RV, AV.

full g. 1I प्रौढि ऽ Kathās — परिपोषः Sah —

संवृद्धि ऽ MaitrUp.

1II पोषक्यम् BhP.

giving g. पुष्पराति मज्ज RV g. and decline

गतागतम् (g. अक्षयूतादि) R 7.51.24 g. (as of days)

अभ्यारोहः SBC — (esp. in knowledge) व्युत्पत्तिः

Nyāyam, Kap, Bālar, etc. g. maintenance and

decay त्रैकाल्यम् Hariv 7446 the g. of a tree from

the root upwards वृक्षाधिरुदि & Naish the g. of

carum सस्यप्रवृद्धिः & VarBis g. of flesh मांसवृद्धिः

& Hit a g. of fruit फलप्रसूतिः & Ragh

g. (of fruit, flowers, etc) प्रसूतिः & Kālid, Prat

g. of fruits and flowers फलपुष्पवृद्धिः & MW

g. (of property) समूहानाम् & आ पञ्च

7. of the teeth दन्तजन्मन n Yājñ 3.23 ~~of the~~

of full g. उक्षित मfn RV place of g. विरोधः.

Maitris, VarBh, BhP promoting g. वृद्धिकर मfn (ई)n

VarBh, Rajat — व्यागता मfn Nix relating to g.

~~वैदिक~~ मfn (ई)n Yajñyās, Mn, MBh, etc the state

of full g. प्रोद्धिमन m Vām 5.2.56.

19312

growl ⁿ 1 II गर्जनम् R, Hit.

growl vb 1 I भेष cl 1 भेषति (ep. also भषिते) MBh.

Rajatt.

1 II द्विष cl 1 द्विषति (susc), caus द्विषयति MBh,

3.12379 — गर्ज cl 1 गर्जति MBh, etc — (as a hungry

animal) न्यूङ्गय Nom न्यूङ्गयते RV 10. 943.

1

growling 1 II द्वेडिलः, द्वेडितम् (g. अर्धर्वादि)

MBh 1.2820, Hariv 13238 ff — (of a coat) द्युर्दुरा W

— (of a dog) द्युर्दुरा W.

growlingly 1I आध्वरम ind mālatim.

1

grub 1I सौष्टमक. L.

grudge 1II वैरम् (exceptionally वैर. (?) etc.)

आ) AV, PañcavBr, MBh, etc.

to bear a grudge अनुद्वै TS bearing a g.

दीर्घरीष mfn ŚarṅgP, दीर्घरीषण mfn Subh 203.

Prudge nb 1II सह (with न)

Prudging adj 1II पुरोभागिन् R ajat.

gruel 1I काम्बलिक: Car, Susr.

1II कुण्डगोल: W — कुण्डगोलकम् L — लण्डुगाम्बु

n, लण्डुरीण L, लण्डुगोलकम् L.

barley gruel यवाचाम: Bandh a dish of g.

करम्भपानम् Susr eating g. करम्भाद् mfn RV6.

56.1 eating sour g. कुल्माषखाद् mfn वि. 3.2.

81, Kac g. made of grain with the addition of

ghee etc विरलद्रवा Susr g. made of rice with

the addition of ghee etc विरलद्रवा Susr g. made

of the root of Mūlaka मूलकादिमूलः, मूलकादिसु तम्,

मूकदिरुता L a kind of g. घनसिक्क L, Gal -

करम्भः — generally offered to Pūshan as having

no teeth to masticate hard food) करम्भः RV, AV.

VS etc a kind of rice g. परिसिद्धि L a kind of

Source g. सहस्रवेधम् L one who receives g. for his

part करम्भभाग mfn Sāṅkhya.

rice g. 1 I यवागू ६.

1 II चैया MBh, Car, Suśr — भा जी वि० 4.1.42,

श्राणा — वीरम् (only L) — श्राणा, अपिस्ता L.

Source g. 1 I काञ्चिकम् Suśr, काञ्चिका, काञ्ची

काञ्चीकम् L.

1 II अभिषवम् VP — अभिषुतम् L, अभिषवम् —

काञ्चीकम् L, काञ्जिक — कुञ्जलम् L — कुलजम्

Qual — कुल्माषम्, कुल्माषाभिषुतम् L — देहनम् Npr

धातूघ्नः L — मधुरः L, मधुरा — वज्रः, वज्रम् W

— सौवीरकम् MBh, Suśr — सौवीरम् Suśr — सौवीरालम् L.

Sour g.

↑ made from the fermentation of boiled

rice — आरनालम् Suśr, आरनालकम् L — made

from the fermentation of rice उन्नाहः L — made

from the fermentation of rice-water गृहम्बु n L;

सम्भम् L — made from wheat-flour गेधुमसम्भम्

L — prepared by the spontaneous fermentation
of the juice of fruits or of boiled rice

कुम्भापः, कुम्भापाः m PL F, — use sour juice

वातीय म्फन L

Sour rice g. 1 II धान्याम्भम् Sour —

वातीय म्फन L.

1 II संधानम् L — सिद्धजलम् L.

grumbling 1 II विनदिन मfn MBh.

grumbling at असूय मfn MBh 13.513.

1

grumbling ≈ 1 I प्रदेवडा MBh.

grumbling (of the belly) गुडगुडायनम् (onomat)

Sus 6.42.116 (cf. car 6.18)

the female of Bos grunniens 1 II गिरिनिया

L.

the tail of the B. g. used as a fan - प्रकीर्णक.

the tail of the B. g. used as an ornament for horses

प्रकीर्णक.

grunt 1 II गर्जनम् R, Hit.

grunting n, 1 I व्यर्घरितम् Bhp 3.13.25.

1 II उद्गर्जितम् malatim.

the grunting of animals हुंकारः with loud g.

परिव्यर्घरम् ind VP.

19321

1

guarantee n 1 II अन्तरम् - आप्तः - गोरकुं m L.

1

guarantee vb 1 I अत कृ, अत्करोति RV 8.75.2.

guard 1 I रक्षित् mfn RV, etc, रक्षित mfn (often ifc)

SeS, MBh, etc. रक्षापुरुषः Pañcat — पालः (ifc आ) R,

Hariv.

1 II अवरोधकः L — आरक्षाः Mn, R, etc — आरक्षा —

उपरक्षणम् L — कोष्ठपालः W — पायु m RV, AV —

प्रतिक्षयः L — प्रतिसरबन्धः, प्रतिसरबन्धम् L —

मार्गरक्षकः R — रक्षणः (Pan 3.3.90) Bhatti — रक्षापाल

Pañcat, रक्षापालकः Pañcat — रक्षा Mricch, Kām-

रक्षिकः रक्षिकपुरुषः Das — वरयिन् m W —

सज्जनम् L — संरक्षा MBh, Kathās — सेनारक्षः L —

सैनिक: MBh, R, etc सैन्य: L

an armed guard अनौकरय: L an assemblage of

guards रक्षिवर्ग: L being on g सामिक म्फन being on

one's guard गुप म्फन Naish 6.66 — संयत्त म्फन (pl.)

Mn, MBh, etc to be on one's g. गुप desid जुगुप्सित (Pān.

3.1.5; ep, also जुगुप्सति) Sānkheya 4.12, Gobh, Chllp

5.10.8 a female servant on g. सामचेरी Car in

and protection शमविरूथे n du Hir g. house

उद्धार: L a g. of soldiers गुल्म: Mn 7.9, MBh, etc.

a g. of the women's apartments 1 I रक्षापक्षक: N.

1 II आयः L — राज्ञिहिण्डकः L — सौविदः m L,

सौविदः Siś, Bālar, Kathās, सौविदल्लकः Hear — स्थपति

m L — स्थापत्यः L.

a g. posted in a circle परिधि m L ~~has~~

having a g. वरुधिन् mfn MBh, R, Hariv a kind of

hand g. हस्तघ्नः RV ~~off~~ one's g. सप्रमादं mfn Kāv

on one's g. यत्त mfn MBh, R, Hariv — सुसंयत्तं mfn

(आ) n Hariv, v. 1. सुसम्पन्न to put on one's g.

सावधानय Nom सावधानयति Kaśīkh, Sch a

rear g. पार्श्विन्त्रिम् L a small g. अनीकस्थः L

a sort of wooden g. fastened round a chariot

as a defense against collision वरुणम् ŚāṅkhŚr,

Mbh, etc, वरुणः standing on g. यामवृत्ति & kām

the station of a g. वीरासनाम् Bhp, Sch Very much

on one's g. against any one युक्तर मङ्ग (loc)

Mn 7.186 .

one who does not guard 1 I अरक्षित mfn R.

one who guards 1 I रक्षित mfn MBh, Hariv रक्षित

mfn RV, etc, रक्षित mfn (often ifc) SrS, MBh, etc .

one who g. a barley-field यवपालः Pan 6.2.78 one

who g. his money carefully धनगुप्त mfn , धनगोप्तृ mfn Kāv

one who has guarded रक्षित mfn (with toc) g इष्टादे a

person who g. dead bodies मृतपः MBh a priest who g. an

idol मूर्तिपः Cat what g. आरक्षक, आरक्षिक mfn who

g. आरक्षक, आरक्षिक mfn.

guard vb 1 I प्रगुप् caus प्रगोपयति Pānc, Bhatt

सम्पाल, सम्पालयति MBh, MarkP संरक्ष, संरक्षति संरक्षते

Mn, MBh, etc गुप् RV 7.103.9, AV, etc रक्ष cl 1

(Dhātup 17.6) रक्षति (Ved also रक्षते) RV, etc रक्ष

caus रक्षयते Kāv, Pañcat.

1 II अनुरक्ष आभिरगोपाय Nom आभिरगोपायति

SBr आभिपा, अभिपाति RV, VS आभिरक्ष, अभिरक्षति आभिरक्षते

RV, etc गोपय caus from √गुप् or Nom गोपयति, गोपयते

SāṅkhSr, MBh, Bhp गोपाय Nom गोपायति RV 6.74.4 and

10.154.4, VS, AV, etc निति desid नितिकीयते RV,

VS 2 निपा caus निपाळयति MW निगुप् Bhatt, ---

परिपा, परिपाति RV, etc परिशा, परिशाति RV पाळ

cl 10 पाळयति (Dhātup 32.69), पाळयते प्रतिपाळ, प्रति-

पाळयति (ep. also प्रतिपाळयते) MBh, R प्रतिरक्ष

प्रतिरक्षति AV, MBh विरक्ष, विरक्षति AV, MBh.

1 III गुड् cl 6 गुडाति Dhātup 28.77.

anything to be guarded against रक्षस् n RV (chiefly

said of kings) to guard अव cl 1 अवति BhP, Ragh 9.1, Var-

BrS, etc (chiefly said of princes) to g. अव cl 1 अवति

BhP, Ragh 9.1, VarBrS, etc the desire to g. रिरक्षिषा Hariv

difficult to g. असुरक्ष mf (आ) n Kir 3x2 2.39 to g.

against रक्ष cl 1 (Dhātup 17.6) रक्षति (Yā ved also रक्षते)

AV 5.1 — प्रातिशत , प्रातिशतते SBr, Śak 1.32 (v.1.) to g. ³³

carefully सुगुप्तीक, सुगुप्तीकरोति Pañcat to g. completely परिरक्ष

परिरक्षति (ep. also परि रक्षते) RV, etc to g.

from निपा, निपाति (abl.) to g. well परि रक्ष,

परिरक्षति (ep. also परि रक्षते) RV, etc to g. while follow-

ing असुरक्ष SāṅkhSr in a man employed to g. fields क्षेपपाद

Pañcat, MarkP, etc one must g. against प्रतिगुप्यम् ind

(abl.) SBr one who has to g. the sacrificial horse अश्वपाद

(f इ gaṇa शैवत्यादि q. v.) ŚāṅkhŚr a woman employed to

g. a rice-field कलभगोपवद्यु f Śis 6.49, कलभगोपी

Bālar.

to guard निचि desid निचिकीषते RV, VS 2.

to wish to g. रक्ष desid रिश्क्षति MBh.

(111) जुगुप्सन् (111) MBh.

guarded adj 1 I प्रातिगुप्त Inscr — गुप्त AV, etc

रक्षित Ragh, Prab, रक्षित RV, etc.

1 II अभिगुप्त — अभिरक्षित — अभिसंगुप्त MBh 3.274

आराक्षत MBh, R — गुपित RV 10.85.4 and 109.3, AV

2.28.4, 10.10.4, 18.4.7 — गोपित MBh 1.3 — पापित

MBh, R, etc.

not g. 1 I अरक्षित MBh, Mn, etc.

carefully g. (as the senses) गुप्ततम Ragh 1.55

g. against प्रातिविहित Mudr g. (as the senses) गोपित

Divyāv g. by समावृत (instr) MBh g. by Buddha बुद्धरक्षितः

Buddh g. by Indra इन्द्रगुप्त f (आ) AV 12.1.2 g. by

the gods ^{२१} देवरीक्षित MW to keep anything well g. २२११

caus रशापयति, रशापयते with ररक्षितम्) self-g.

ररक्षित Mn 7.104.

well-g. 1 I सुगुप्त SBr,R सुत्रात् SBr, सुत्राच्च RV.

→

1 II रीवृत रीगुप्त MBh सुगुप्त MBh, Pañcat

— सुसंगुप्त MBh.

to be g. 1 I प्रातिगुप्य परिरक्षितव्य MBh, परिरक्ष्य

MBh,R सरक्षितव्य MW रक्षितव्य Mn, MBh, etc, रक्ष्य

Apast, MBh, etc — चातव्य MBh 3.7.

1 II आरक्ष्य R — कृपय RV 1.140.33(Sāy) —

परिपालनीय Kād, परिपाल्य MBh, R, etc — पातव्य Hariv

— पालनीय MBh, पाल्य MBh, Kathās — प्रतिपालनीय

(Śak), प्रतिपालयितव्य (MBh), प्रतिपाल्य MBh, Śak —

सेव्य w.

to be g. against 1 I शरणागताय mfn R, रक्षय

Car, Kathās — रक्षितव्य Nir 4.18, रक्ष Kathās, Rājat

— रक्षणाय Kathās.

to be g. (as truth) 1 II अनुपात्य Kathās.

to be g. from शैरक्ष्य (abl.) Yājñ, MBh, etc

रक्षणीय (abl.) MBh, Kāv, etc to be most carefully g.

रक्ष्यतम Mn, MBh, R difficult to be g. दुर्दृश्य

Nilak — दूरक्ष्य Mricch 4.19 .
20

guardian n 1 I संरक्ष mfn ९ पुत्रहितादि, संरक्षकः,

संरक्षिका, संरक्षिन् mfn MBh, Hariv — पालयितु mfn Kauś, MBh,

Kāv, etc — परिरक्षकः L.

1 II गान्त m L — गाधिरः L, गौधिरः — गान RV

5.61.10, TāndyaBr, KātySr, MBh — गापवः (g याजकादि Gaṇar 99,

Sch) — गोपा RV, AV, VS, TBr, 3, ChUp, ŚvetUp — गोपितु m

Jātakam — गौधिरः Un, Vr — पितृ mfn RV 10.128.9, AV 4 and 6,

TS 1.1 — पारः, पाल — पालकः MBh (इका १) — पितृशानः

W, पितृशानीश — प्रजागरः BhP — प्रपालकः Kāv —

any g. (as Yajñasya, vedasya) निधि m ĀśvGr 1.22.21

the being a g. of the world लोकपालता MarkP, लोकपालत्वम्

Hariv, R a female g. गोपी Ragh 4.20 गोपास f AV 12.

1.57, TBr 3 the g. of Brahma-dvara ब्रह्मद्वारपादः MaltrUp,

ब्रह्मद्वारपादः a female g. of the women's apartments शुद्धान्तरक्षी

Ragh g. deity विकृत mfn (with gen.) RV g. goddess

वरुचि, वरुची f RV, TS, VS, SBr a g. of a burning ground

इमरानपादः Kathas ~~that~~ the g. of a Caitya चैत्यपादः R 5.

38.29 the g. of a Caravan साशपादः MarkP the g. of a

country भूमिरक्षकः MW ~~the~~ the g. of a house गृहपः

VS 30.2 a g. of a kingdom राज्ञीपः AitBr a g. of heaven

स्वःपालः Bhp g. of a place स्थानपालः Yājñ, R, Rājāt,

स्थानरक्षकः MW a g. of a pool सरौरक्षकः MW a g. of a

quarter of the sky (often identified with Loka-pala g. v.)

दिक्पति m VarBrS, Gīt, दिवपालः Rājāt 4.225, दिवस्वामिन् m

VarBrS a g. of horses अश्वाव्यक्षः N, Pañcat 'g. of know-

ledge मृतपालः Cat the g. of living beings भूतपालः

BrArUp g. of mankind जनपालकः Kalyānam 30 a g. of Soma

सोमपालः AitBr, Suparān — सोमरक्ष mfn SBr, सोमरक्षि mfn

३ Kath, MaitrS, PāncarBr g. of (the calves kept together by)

a tanti तन्ति पात्रः MBh 4.68.289, तन्दि पात्र g. of the dead (in

Yama's house) प्रेतगोपः R a g. of the lower world तल्लोक-

पात्रः BhP 2.6.42 a g. of the people लोकनाथः R, BhP,

etc g. of the regions आशापति xM m Naish, आशापात्रः

AV, TS, VS, SBr, etc a g. of the women's apartments शुक्लान्तपात्रकः

शुक्लान्तरक्षकः L g. of the women's apartments अन्तःपुरपरः

g. of the world लोकपात्रः SBr, etc g. of treasures निधिगोपः

SBr a g. of treasury धनार्थिगोपः m MBh having the wind

for a g. नातगोप mfn AV horse-g. तुरगरक्षः

VarBrS 15, तुरगपरिचारकः Kād 5.804, तुरगोपचारकः VarBrS

10.3 state of being without a g. आनाश्रम Kathās

a strict g. of the harem शूलिकः L a strict g. of the trea-

sure शूलिकः L a true g. सम्यगोप्तृ m MW without g.

निष्पालक mfn Rajat — निर्नाथ mfn Kād furnished with

guardians गोपावतृ mfn RV 7.60.8 having the god for g.

देवगोपा mfn RV 1.53.11, etc.

guardianship 1 IIप्रावित्रम्

Br, SāṅkhŚr.

(in law) accepting (the g. over a woman) रुग्णिग्राहिन्mfnbeing under any one's g. पालयmfn Rajatbeingunder the g. of mankind

लोकानाथ

mfn Kāvone who hasmerely g. of property and does not make use of it himselfयक्षवृत्तmfn BhP.

guarding/^{adj} l I रक्ष g पुरोहितादि — परिरक्षिन्

(ifc) MBh — प.

1 II अधिष्ठायक — अभिगोप्त SBr — आरक्षिन् MBh

— पोरोपाक f (इका) n Pur — परिरक्षण f (इ) Hariv

— पा — पालक f (इका) w — पालन f (इ) MarkP

MarkP — पालिन् Sk Sukas, BhP — पोरोपाकिन् MBh —

रक्ष f (इ) — रक्षस — रक्षि (ifc) — रक्षण

RV, AV.

not g. l I अरक्षत् Mn 8.304 and 307.

carefully g. one's self रक्षित MarkP g. against

रक्षित (ifc) R g. against hostility वैररक्षित

Kathās

g. cattle गोरक्ष Vop 3.151, गोरक्ष W — परूप,

परूपाम् Mn, MBh, etc g. children बालरक्षणम् बालरक्ष

g. one's money गुप्तधन Pancat 2.6.10
11

g. one's self आत्मप

BhP g. treasure शैवधिपा RV g. for fort कौटपाळः

Vāstuv 11.23 and 53 g. the fort कौटपः Gal g. those who

are propitiated आप्रीतपा m Comm. on VS 8.57 g. weal-

th वित्तप f (आ) BhP g. well सुत्राम्न RV, AV, SBr, SrS,

सुत्रात्र RV — सुत्रावन AV a woman g. a young girl

ज्येष्ठतरिका
ज्येष्ठतरा, Kathās 75.

guarding n 1 I संगुप्ति f MBh परिरक्षा Mn 5.94, etc

प्रतिजागरणम् MarkP गोपनम् AV 12.4.10, MBh 6.13.

1 II अभिगुप्ति f SBr, etc अभिरक्षणम् MBh, etc

आज्ञापालनम् VP पा L पूतेम् L प्रतिपालनम्

MBh, Kāv, etc प्रपालनम् Cat यन्त्रणम् L रक्ष (ifc)

रक्षणा SaK Ø (v.1.) Pañcar रक्षणम् Mn, MBh, etc

सम्परिपालनम् R.

the act of g. 1 I संरक्षणम् Mn, MBh, etc परिरक्षणम्

रक्षणम् Mn, MBh, etc रक्षा Mn, MBh, etc.

1 II अनुमितिम्

— परिपालनम्

Vishn, MBh,

Kāv, etc — परिपालनम् Mn, MBh, etc .

for the sake of g.

अनुमितिम्

ind MWg. a wife

दारगुप्ति

f

Hir

the g. of a house

गृहपरक्षा

Hit 2.3.0
1g. the fields सस्यरक्षा L.guess n 1 I वितर्कः

MBh, Kāv, etc

— अनुमानम् .

(in drama) a g. coming near the truth

तुल्यतर्कः

guess vb 1 I कह

cl 1 कहति, कहते

(Ved.

आहते

) MBh, BhP, Nyāyam, Bhatt, etc — तर्क cl 10 तर्कयति

(ep. also तर्कयते) MBh, etc.

1 II अनुमा — अभ्यूह, अभ्यूहति Nir — गम

Ved cl 1 गमति, cl 2 गन्ति, cl 3 जगन्ति Ved and Cla-

ss cl 1 (also A MBh, etc) गच्छति MBh 3.2918 2108, Pāṇ, Kāś'

and L, Sch.

easy to g. भाव्य mfn Vam.

1 III कुरमय Nom कुरमयत Dhatup 33.37.

guessed i adj 1 II उपलब्ध.

(a sentence) having a sense that can be g. नैशार्थः,

नैशार्थः ~~mfn~~ Vām 2.1.13, नैशार्थता, नैशार्थत्वम् Sāh.

to be ^{g.} ~~guessed~~ नैय ~~mfn~~ not to be g. भवत्य

Das.

guessing (a person's) thoughts 1 I मनोजिज्ञा mfn Sāh.

guessing 1 II अवगतिः f Sāh.

guest n 1 I

आतुजे

m

— प्राणः, प्राणी, प्राणिकः

प्राणिका

Kathās

— प्राणः Pañcat प्राणिकः

(v. 1.), प्राणिकः

L (v. 1.)

— प्राणः Kathās, प्राणिकः (Bhām).

1 II

आगतः

SBr 3

— आगन्तु, m Ragh 5.62,

Pañcat, etc

— आगन्तु, आगन्तुः m L — आगन्तुकः Kathās,

Hit, etc

— आतिथ्यः L — आदेश, प्राणिकः ŚII — आवेशिकः

— कुवपः L

— गृहागतः L

— गोघ्नः

Pan 3.4.73

— प्रयुजः

L

— प्रयुजः L

— परिषद

mfn L

—

(?)

— प्राशु

m RV 1.40.5

— रसागतिकः

Vishn, Mn.

attentive to a g. आतिथेय mf (ई) Kum 5.31) n

(Pān 4.4.104) Sak, Ragh, etc 'Brahmā's g.' ब्राह्मातिथि m

a constant g. at another's table परपाकरुचि m W

devoted to all guests सर्वातिथिज्ञत mfn W a guest

(as conferring paradise on his host) इन्दुलोकेशः

a g. coming in day time दिवातिथि m VP a g. in general

अभ्यागतः Hit, etc g. of the god देवातिथि m TāndyaBr

9.2 like a g. आतिथिवत् ind a morning g. प्रातरिवन्

m RV one to whom a g. is a divinity आतिथिदेव mfn TUp

proper for g. आतिथेय mf (इ Kum 5.31) n (Pan 4.4.

104) Sak, Ragh, etc आतिथ्य ~~कृतावर्य~~ mfn AitBr received (as

a g.) कृतावर्य mfn Ap, Mn 8.60 receiving everyone as g.

सर्वातिथि mfn Gaut, MBh state of a g. अतिथिलभ

suitable for the respectful salutation of a g. प्रत्युद्गमनीय

mfn Kam a universal g. i.e. going everywhere विश्वातिथि

m Balar (opposed to atithi) an uninvited g. अभ्यागतः

BhP worthy to be received as a g. ग्राहवर्नीय mfn Buddh

to become the g. of अतिथी भू, अतिथी भवति

(gen.) Naish to cause anything to be a g., i.e. to make

it arrive at अतिशीकृ, अतिशीकरोति (acc.) (loc) Naish

to grant anything to a g. अतिशीकृ, अतिशीकरोति (acc)

Naish.

1

the root guh 1. II गुहति m. Tup 2.1, Sch.

guide vb । I समधिष्ठा, समधितिष्ठति, समधितिष्ठते

Kām — नी el । (Dhātup 22.5) नयति, नयते RV, etc.

। II अनुयम् RV 1.123.13, 4.57.7 & 6.75.6 —

उयम्, उयच्छति MBh — उपनी, उपनयति, उपनयते MBh, DhP

— परिभू, परिभवति, परिभवते RV, AV — दन् — संयम्,

संयच्छति (rarely A) RV, etc — संवह caus संवाहयति,

संवाहयते MBh, R, Kathās.

to guide (a horse) वह caus वाहयति m.c. also

वाहयते MBh, Kāv, etc to g. aright सूद el । सूदते

RV, AV, caus el 10 सूदयति, सूदयते RV, AV, VS to g.

(horse, etc) वह ल। वहति, वहते RV, etc — विनी,

विनयते म३५, क३५, etc to g. straight साध caus

साधयति RV to g. well साध caus साधयति RV to

he ^{g.} guided by अग्नि to be ^{g.} guided by a rein

रक्षनाम Nom रक्षनायते (only r रक्षनायमान) AV to cause

to g. वह caus वाहयति (two acc) Vop.

guided adj । I नीत RV, etc.

। II नियमित — प्रणेदित — संचारित Kalid, Rājāt.

'easily guided' सुरवायतः L — भुज्मु g. (as a

chariot) यत्त MBh g. by समधिष्ठित (instr) MBh

g. by a bridle रशानाकृत Kaus' g. by a cord रशानाकृत

Kaus' g. by a fool (as a ship) बालनेत्र † (आ) MBh

g. by Varuna वरुणप्रशिष्ट RV well g. सुनीत MBh —

सुमत RV.

to be guided । I नेय — नेतव्य.

। II प्रणेतव्य MBh — प्रणेय MBh, Mariv, Samk.

easy to be guided सुमम † (आ) RV, T डि.

guiding adj । I नयत् ॥ (अन्ती) — नी

(mostly ॥) — नेत् RV 10. 26. 5.

I II देशिन् MBh, etc — नायिन् — परिभू RV, AV,

TS, TBh, ३६ Up.

guiding aright सूदन ॥ (आ, इ) RV, AV, 1. 1P

g. best ग्रमिष्ठ RV g. cattle पशुसाधन ॥ (इ) RV g. men

(as a Rishi) नृचक्षुस् RV 3. 53. 9, 10 g. safely

सुप्रणीति RV, AV, Kaus'.

guiding well । II साधन ॥ (इ or आ) RV —

सुनीति RV, Kaus'.

guiding well (as reins) सुमन्तु RV most

skilful in g. (horses) ममिळ RV.

guiding । II नेत्रम् (नेत्रः Siddh) AV 10. 10. 22

— संचारः (५६ ५ आ) W — संबहनम् Susr.

guiding (horses) वाहनम् गच्छ — प्रजोदः W the

g. of an elephant (with a goad) गीता Sis' 5. 47

— यातम् L g. (of horses) संनियच्छनम् गच्छ 8. 1654.

guidance । II नायः L — नीति † L — प्रणयः

MBh — प्रणी RV 3.38.2 — प्रणीति † RV, AV —

प्रशस्ति † RV — प्रशंसनम् RV, ŚBr, ChUp, MBh —

यति † TS, Br — राजन् (only in loc राजनि) RV 10.

49. 4 — विनयः MBh, Kāv, etc — समीमन् n (only

in loc) RV, VS, Śāikh Śr.

absence of Brāhmanical guidance ब्राह्मणादेशनिम्न

Mn 10. 43 enjoying good g. सुनीय म् RV following

good guidance^{g.} सुप्रणीति म् RV following g.

नेमान्निम म् RV 1. 56. 2 right g. अङ्गुनीति † RV

1. 90.1 safe g. सुप्रणीति f RV, sāṅkhaśr with

the best g. नेष only in superl. instr pl

नेषतमः ind RV 1. 141. 12.

guide n. I मार्गदर्शकः M₁ch₁ch, मार्गदेशिकः L —

मार्गिन् m R.

I II अश्वदर्शिन् m Dav — दर्शयित् mfn MBh

6.129, Ragh 3.46 — (lit.) देशिक mfn MBh 1.3599

(v.l. देशिक) — देशिक mf (इ) n MBh — पथक mfn

L — पथदर्शकः mW — पथिकः MBh, Kāv, etc — पदनामः

AV — पदनी m RV, AV — मार्गपरिणामकः L —

मार्गारब्धायिन् m L — मार्गपरिदिश m Kām.

a good guide सुदेशिकः Bear 'g. of the eightfold

path, अष्टाङ्ग मार्गदेशिकः Divyāv.

2 I नेतृ m RV, etc — नामक: MBh, Kāv, etc —

मुख्य: Kām — नियामक: Sarvad.

2 II आदेशक: Kād — उद्देशक: L — वन —

धूरमद् m RV — नम: L — नाम: RV 6. 24. 10, 46. 11 —

निर्णेतृ m W — निर्देशक: m W — नी mfn (mostly

ifc) — नेत्र: (with gen, mostly ifc), AitUp, MBh,

BhP — परिणामक: R — पुनेतृ m RV, AV, VS, Bṛ —

प्रग्रह: (ifc f अ) MBh — प्रग्रहण: MBh — प्रज्ञातृ m

RV — प्रणी m TBṛ, प्रणेतृ m (Ved. with gen or

acc, class gen or comp) RV, etc — प्रतिपक्षक: L —

प्रयन्तृ म्भ MBh — यन्तुरं म् RV — यन्तृ म् C¹ &c

also यन्तृच) RV, Hariv — वायः — वाहितृ म् MBh

13. 1227 (= वोढृ Nālak) — विनेतृ म् MBh, Kāv, etc

— निचारकः R — विनामकः MBh, R — वोढृ म् Śamk —

संचारकः म्भ — संचातकः L — संचारयितृ म् MaitrUp,

Seh, संचारयित्री — सारथि म् — स्थातृ म् MBh 3.

12691.

the being a guide प्रग्रहणः MBh being without a

g. अपरिणायक म्भ, deprived of a g. विमन्त्रु म्भ

MBh destitute of g. प्रनायक म्भ Pāṇ 1.4.59, 8.4.14,

Sch. a g. of men पुरुषदम्भसारथि m Divyâv a g. of the
world (N. of Śiva) लोकांनेत्र m Śivag a g. of those
who have to be restrained दम्भसारथि m - a g. to

heaven (as a N. of a king) स्वर्गेष्ट mfn MBh a guru
or spiritual g. उपदेष्टृ m MBh, Bhp, Pañcat, Sarvad

having Agni for a g. अग्निनेत्र mfn VS having a

g. सक्कणिक mfn Śis' 1.63 having Soma as a g.

सोमपुरोगव mfn VS, ŚBh — सोमनेत्र mfn VS having

the asterism Pushya for a g. पुष्यनेत्र mfn Pañ 4.4.

116, Vārth 2, Pat having the mind as a g. मनोनेत्र

mfn Jain Up having Yama as g. समनेन mfn VS,

TS • having you for g. संनेन MBH 2. 2486

(t 311 MBH 9. 222) having excellent g. सपाह्वीर

mfn RV with the best g. नेष only in superl

instr pl नेषतमै: ind RV 1. 141. 12.

guideless adj । II अदेशिक MBh.

guider । II स्थान्त् m RV.

Guilandina । II अक्षिबः, अक्षिबः L.

Guilandina Bonduc । I प्रतिक: Bhpz — प्रति

m Bhpz, प्रतिकरज (!), प्रतिकरज: L, प्रतिकर्णक: L,

प्रतिकर्णिका.

। II कण्टफल: , कण्टवृक्ष: L — कलहनाशन: L —

कलिकार: L — दुःस्पर्श: L, दुःस्पर्श — पटित: L — प्रकीर्ण:

L — प्रकीर्ण: (and प्रकीर्ण) L — लताकरज: L —

वज्रबीजक: L — वीर: L — वीरारम्य: L — शीघ्रजन्मन् m L

— सक्कलक: L.

the plant Guilandina Bonduc कुबेराक्षी L.

19367

Guilandina Bonducella | I धृतपूर्ण: Bhpz,

धृतपूर्णक: L.

| II कटशर्करा L — कटुकरज: L — करद्वीप: Nigh

— गांडोष्ठी L — पंस्कृत: (only L)

'thick - twigged' Guilandina Moringa | II

धनपल्लव: .

guild | II श्रौतः RV, etc.

the chief of a guild | I कुलशेखरिन m L.

| II कुलः L — कुलकः L — कुलबीजः Gal.

a guild dinner गण-चक्रकम् L a g. of

merchants वाणिज्यग्रामः Das a g. of traders dealing

in the same articles श्रेणी f Mn, MBh, etc the head

man of a g. कुलिकः L an association of 5 guilds

(carpenter, weaver, barber, washerman and

shoemaker) पाद-चाक्राः m pl L the customs of g.

श्रेणीधर्मः m pl Mn 8.41.

guile । II कुटिलता, कुटिलत्वम् — वृजिना AV,

वृजिनम् RV, AV, TBz — शाख्यम् MBh, Kāv, etc.

absence of guile अमाया one in whom a residue

of g. is left सोपधिरोष mfn Buddh one in whom

no remainder of g. is left निरुपधिरोष mfn

Buddh. — (said of Nirvāṇa) निरुपधिरोष mfn

Divyāv void of g. अमायिक mfn Comm. on Kir.

guileful adj । I सोपध MBh, Hariv, Meat.

guileless adj | I निष्कपट MW — निरुपधि

Kāv. —

| II अमाय Bhatt — निराबाध † (आ), MBh, Hariv

— निष्कूट R — इन्द्रशील † (आ) śak, इन्द्रसत्त्वभाव,

इन्द्रसत्त्व † (आ), R — इन्म † (आ), MW.

‘the guileless one’ अकूटः L.

~~guileless~~ guilelessly | II अमायमा instr ind

Mn 2. 51, BhP, Mīt.

guilt | I दुष्कृतम् RV, ŚBr, chUp, Mn, MBh,
etc.

| II अत्ययः — अधर्मः — अपराधिता, अपराधित्वम्

त्रुणम् — किलिबषम् (युच् ८ आ) RV 5. 34. 4, AV, VS,

etc, (once किलिबषः Bhp 3. 28. 11) — दुष्णम् Hariv, R

— दूषणम् Mn, Kāv, Hit, etc — दोषः rarely दोषम्

ŚrS, Mn, MBh, etc — पापम् (युच् ८ आ) Br, Mn,

MBh, etc.

to ascribe guilt to a person दोषेण गम्, दोषतो

गम् (acc) MBh 1. 4322 & 7455, R 4. 21. 3 free

from g. निरेनस mfn 'sis' cleared from g.

निदोषीकृत mfn MW connected with g. दोषवत् mfn

Gaut, Ap, Mn free from g. गतपाप mfn W —

पापरहित mfn lit the guilt incurred by destroying

animals animals in any of the 5 Sūnās. सूनादोषः Mn 3.71

the g. of a thief चौरकिल्बिषम् Mn 8.300 having

g. removed अपेतकलमम् Mn 4.260 imparting g.

पापल mfn W incurring g. पापल mfn W occasioning

g. दूषणावह mfn MW one who has incurred g.

प्राप्तदोष mfn R removal of g. अचहरणम् L seeing

guilt पापदण्ड mfn w a sign of g. लिङ्गम् (once

लिङ्गः. Nris Up, ये त आ, इ only in विष्णुलिङ्गि.)

yājñ, Sch to incur g. दोषम् नर, दोषम् उभ (with
acc).-

guiltless adj । I अकृष्णकर्मन् L — निकलमष

f (आ) R.

I II अदोष Ragh, Kathās — अनापत्ति Divyāw

— निरपराध f (आ) Vikr, Kathās, etc — निर्दोष f

(आ) MBh, Kāv, etc — निष्पाप f (आ) Rājat —

वेनस RV 3. 33. 13.

guilty adj । I दुष्ट ŚrS, Mn, Yājñ, Śuśr

Māh, etc — शिखिदान L, कृष्णकर्मन्.

। II अपराध — अपराधिन् — त्रकण — कृतापराध

Vikr, Mālav — जातदोष Māricch 8.32 — जातापराध

— जातागस — दोषग्रस्त MW — पापभाज Kum —

सातिसार Divyâv — सापराध † (आ) Kathās, Rājat.

not guilty । I अदुष्ट Mn 8.388.

alone guilty । I केवलाद्य RV 10.117.6 to declare

g. परिचक्ष, परिचक्षे ŚB, found out g. दृष्टदोष Mn,

Yājñ, etc g. of a crime पातकिन् Mariv, Kāv, Pur,

etc g. of a great crime महापातकिन Mn, Yājñ,

etc g. of an offence दोषिन Gaut g. of an offence

प्राप्तापराध Mn 8.299 — दोषवत् Ap मन्त्र g. of a

pardonable offence आतिवर्तिन g. of a sin सागस

Kāv, Rājat.

a kind of guinea-pig 1 II उलपिन m. L.

guise 1 I छलम् (exceptionally m, Bhp 7.15.12 ¹)

g. अश्चिदि Mn 8.49 & (अच्छलम् neg) 187, MBh, etc (its.

छला Kathās 62.154) - लिङ्गम् (once लिङ्गः NvisUP,

etc. आ ई only in निष्कलिङ्गा MBh, kav, etc.

the guise of fables कथाछलम् कथाच्छलम् Hit under

the g. ल व्योजन, व्याजान

1

kind of guitar 1 II रुद्री L tooth-g. दन्तवीणा in

दन्तवीणा वादयन् (playing the दन्तवीणा, chattering with the

teeth) Pañcat 1.18. $\frac{0}{1}$

the district Gujara or Gujarat 1 I ગુજરાત પાંચત

4.9(14) . 9, Rajat, etc, ગુજરી સિંહાસ the people

of G. ગુજરાત in pl w.

1

gulf 1 II આવન: SBr, megh, MBr, Ragh, etc.

the black-headed gull 1 II જલકુકરી. L.

a sort of g. 1 I દેવદી. L (ગડ્ડાચિદ્દી).

gullet 1I अन्नवाहिस्त्रैतिम् n.

1II अन्नगतिं ४ — कण्ठपीठम् Balar, कण्ठपीठी

Prasannar — गलचर्मन् n Suśr.

1

to gulp down 1I कवल्य Nom कवल्यति Hcar, etc.

gulping down कवलनम् Vam.

gum 1 I वृक्षनिर्गमः Mn 5.6.

1 II कषायः, कषायम् L -- चिकणम् VarBrS 3.7, Sch--

जनु n Kauś 13, MBh 1.12, Suśr-- जनुकम् L -- द्रवरसा

L -- द्रव्यम् L -- कलम् नलः g. अर्धचिदि (also pl

वेष्ट आ -- लशः L -- वेष्टः L -- वेष्टकम् L .

covered with gum (jatu) जानुय mf. (ई) n (Pān

4.3.138), Jobh 3.8.6, MBh, Pañcat 1.1.94 the g.

and resin themselves क्षुः Kāth, GrS, Yājñ, MBh,

Kāv, etc g. benjamin कालानुसार्यकम् L -- गिरिजम्

W g. benzoin कालानुसार्यकम् L .

g. - myrrh 1 I वोल्: Bhpr -- जालीरस: L .

1 II बर्बरिस- L -- विषम् (also विष: Siddh रूफे ह आ)

L -- राश: L -- शुभगन्धकम् -- सूरसम् (only L) .

the g. of the Salimati tree शाल्मलिवैष्ण: शाल्मलिवैष्णक:

g. ~~elb~~ olibanum पालङ्की L -- शक्रसुधा L .

the g. olibanum tree 1 II: सूरवमोदा L -- सुरभिस्त्रवा

L -- सुरभीरसा L .

g. - lac मुचक: L made of g. (jatu) जानुष mk

(रि' n (Pan 4. 3. 138) Gobh 3. 8. 6, MBh, Pañcat

gum-boil 1I उपकुश: Susr, Car - -दन्तपुष्पुटः

Susr 1.25, दन्तपुष्पुटक: Susr 2.16.4.22

1II ~~ह~~ द्विजवर्ग: L — वैदर्भ: Bhpr, W.

a gummy and resinous substance 1II उद्दिपम् L

gums 1I दन्तवैष्टः Yājñ 3.96, MBh 7f, Suśr

1.5.2.16 — ~~दन्तमांसम्~~ Suśr 1.35.2.16 — दन्तपाकी

VarBhS 68.97.

1II: दन्तशिरा W — वेला L.

the gums of an elephant दन्तवैष्टः MBh 7f 'the g. and

of the upper and lower jaws दन्तवैष्टो m du Yājñ

3.96, दन्तलक्षको m du Car 4.7 a particular

disease of the g. विदग्धः ŚaṅgS, वैदग्ध tumour

of the g. दन्तवैष्टः Suśr 1.23 & 25.2.16.15.

a kind of gun 1 II गोणसन्म फल .

1

possessing the 3 gunas 1 I त्रिगुणात्मकं मन्त्र Vedāntas

37 त्रिलिङ्गः मन्त्र BbP 3, त्रिलिङ्गक .

regarded in Nyāya as one of the 24 gunas विभागः .

Guñjā 1 II अङ्गारवल्लरी, अङ्गारवल्ली — कक्ष्या L.

the Guñjā berry (used as a weight) तुलाबीजम् L.

a particular weight (3 or $1\frac{1}{2}$ g.) वल्लः Sārngs, Lit.

1

gurgle vb 1 II भटभराय Nom भटभरायत Cat

a gurgling sound 1 I चूर्चूरकः Suśr 5.4, चूर्चूरता.

Bhpr 7.40.3 चूर्चूरिका Suśr 6.51.6 चूर्चूरी L.

1 II चः L.

Sounding like g. चाक्षरी mfn. Rājāt 2.99 to make

a g. sound भटभराय Nom भटभरायत Cat uttered with

an indistinct g. sound चाक्षर mfn. Kathās 25.66.

Guru I-II देशिकः MBh, AgP — विनायकः L.

any guru विशेषः W anything relating to one's g.

गुरुर्षिः Gaut 23.30, MBh 1, ch 3 the condition of a

g. गुरुभावः W for one's g. गुरुर्षिम् ind MBh 1, ch 3,

Pan 2.36, Vartt 5, Pat, Ragh 5.24, Heat like a g.

गुरुवत् ind Mn 2.208.210 wife of a g. गुरुङ्गमा W,

गुरुदार .

gush 1 ता. धारः, धारमा — धारा — prob निचुम्बुणः

RV 8.93.22 - श्रवणं म. RV, श्रवण — सर्गः .

a continuous gush उदतन्तु म. g. of द्रवः (comp)

Kav g. of any fluid निश्चन्दः MBH, Kav, Susr, .

निश्चन्दः g. of love स्नेहप्रसवः, स्नेहप्रसवः. Vikr g. of

tears नाष्पित्वीडः Kād, Hcar — बाष्पप्रकरः Śiś

a g. of water उदकधारा .

to gush forth 1 I प्रौच्छत्, प्रौच्छन्ति §15 —

(as tears) प्रस्कन्द, प्रस्कन्दति Gaut.

1 II व्युद् व्यूनन्ति RV — शु cl 1 (Thātup 22.

42) स्रवति (ep and m.c. also स्रवते).

to g. near आवक्ष्य pass. RV 9.2.2, etc to g.

towards आवक्ष्य pass RV 9.2.2, etc to g. upwards

उद्विज उद्विजते, (rarely उद्विजते in मा० उद्विजति

(rarely), AV 4.15.3 one whose tears g. forth

रघु म० Ragh, Bhp, Kathās, etc whose praises

g. forth like water धारवाक म० Cat 5.44.5.

gushed forth (as blood from a wound) (समभिनिःसृत

mn MBh.

1

gushing adj 1 II विवक्षण . Say.

gushing forth (tears) प्रस्रवणं युक्त mn MBh with

tears g. forth रुदन्तु ind. . Say.

1

gushing forth 1 II प्रस्रवणम् RV, etc (often ^{with} ~~ifc~~ ~~आ~~)

gushing tears प्रस्रवाः mn pl. MBh.

a violent gust of wind वाताहति + Kathās .

a g. of wind 1I वातपातः L — पवन्तघातः Rājāt .

1II वातेरचकः Hwiv — वायुवेगः — स्वरानोर्भि मङ्क

MW — सर्गः RV.

gusty adj 1II वातवत् Pāṇ 5.2.129, Sch .

व. 1II आन्ध्रतन्नि + , आन्ध्रपाशः — इलिकः L .

a class of diseases of the eye (esp. an affection

of the gutta ~~serena~~ serena 1 II कोय: सुस्

1

gutter 1 I वाहिनी in हृद-वाहिनी "a gutter in a

market-place" Subh.

1 II हरणि ह L.

a gutter in a market-place हृद-वाहिनी Subh.

guttural adj 1 I कण्ठस्थ .

2 I कण्ठस्थ कवर्गीय Pāṇ 4.3.64, Sch.

to be murmured in a guttural manner रिच. pass

रिचयंत to be spoken in a g. manner रिच. pass रिचयंत

the class of g. letters कवर्गः TPrāt ~~the class of g.~~

a g. letter कण्ठ्यः lāṅge, कण्ठ्यवर्गः a g. sound

कण्ठ्यः lāṅge, कण्ठ्यवर्गः — कण्ठः W a g. vowel

(a and ā) कण्ठ्यस्वरः the gutturals of which

Ka is the first letter कवर्गः TPrāt, Siddh.

Guzerat 1I गोजरम् Uttamac² . 601, गुजर .

1

gymnasium 1I व्यायामभूमि f Kam .

gymnastics 1I योग्या MBh, Kāv, Sūtr.

1II बाहुव्यायामः MBh.

gymnastic exercise व्यायामः MBh, Kāv, etc. skilled

in gymnastics व्यायामविद् mfn Rājāt.

1

Gymnema sylvestre 1I मेघशृङ्गी L -- अवलोकः

L.

the plant G.S. कूचपत्तौ ripe.

gynaecium 1 I अन्तःपुरम् - अन्तर्वेशः - नारीपुरम्

MBh - पुरम् MBh.

the gynaecium of a princee प्रमदारूपदम् Kathās

the part of the g. in which the girls are kept.

कुमारीपुरम् MBh 4. 309, I as, kād superintendent

of g. अन्तःपुरिकाः in dram a woman superintending

the g. महत्तरा Bhar.

Gynandropsis Anacardium 1 II रफोटकता

L.

Gynandropsis pentaphylla 1 I शीतपर्णी (m.c. Suśr),

शीतपर्णी (L).

1 II कर्णज्याति & Nish — कर्णस्फोटा L — रात्रिका L —

चित्रपत्ती L, चित्रवर्णा — पणस्या, कर्कशाली, कृष्णमणि,

शुद्धिका — श्रुतिस्फोटा L.

the plant Gynandropsis pentaphylla 1 I सूर्यवल्ली

Suśr, Var Brs.

1 II अर्कपुष्पिका L — कृष्णलक्ष्मी L — कौपलता L.

19397

gyration 1 I आवर्तनम् .

ha ! ha !

1 I

ही ही

1nd Ratnâv.

habit n 1 I अभ्यासता साध्यः Suśr, Car शैली

Kāv, Kathās शीलम् (शीलः ह अध्वर्यादि ifc. f आ)

VS, etc अभ्यासः .

1 II अनुसरणम् उच्यते L एवाः . m. pl RV

परिग्रहम् (Pāṇ 3.2.184) Mn 2.20, 9.7, R, etc (ifc. f आ

Pāṇcat 4.7.5).

according to one's habit अनुस्वयाम्, स्वयाम्, अनु,

स्वया अनु, स्वयया, स्वयामिः the becoming h. सामीभावः

Car from h. साध्यतः ind h. of a Cakora bird'

यकोरप्रतम् Kathās 76.2 h. of a family कुलया

AV 11.3.13 h. of life आचारिकम्

Susr, आचारः (ifc.f ओ Yājñ 1.87, etc) Susr the h.

of soliciting favours शायिष्णुता Mn 12.33 one who

has adopted the h. of a religious mendicant क्षपणीभूत

mfn Das' of what h. habits ? किंशील mfn MBh

possessing good h. सद्वृत्तिभाज (MxMx Malamāsat),

सद्वृत्तिविरिपट (MW) mfn.

to become a h. 1 I सामीभू, सामीभवति Jātakam

to be in the h. of भू Intens बोभवीति, बोभवति,

बोभवीति, बोभूयते

BhP, Bhatt.

habitable 1 II क्षयण

mfn VS 16.43(क्षयण) TS

4 (क्षयण) MaitrS — क्षेम mf (आ) n.

h.
habitable in every season सर्वतुक् mfn Mn, R, Hariv, etc.

habitation n 1 I निवासः MBh,R,etc — वासः RV,etc

— निकैतनम् Mn,MBh,etc.

1 II अधिवसति f f sah — अधिवासः

— अवसथः Hcat, अवसथ — आवसथः (Un 3.114)

AV 9.6.7, SBr,ChUp,Mn,R,Hit,Ragh,etc — कायः L — क्षिति

f RV (Naigh 1.1) — गृहः RV,AV,etc — गृहम् VS 30.9,Mn,

MBh,etc — शरणम् (ifc.f आ) RV,etc — मन्दिरम्

MBh,Kāv,etc — निकायः R — निकैतः rarely निकैतम्

MBh,Kāv,etc — निवसति f L — निवसनम् L — निवासभूयम्

W — निशान्तम् Kāv — वास्तु n (m only in BhP) RV,

etc संस्थापः Mālatīm संस्थानम् (ifc. f आ)

Nir, KaushUp, MBh, etc समाश्रयः (ifc. f आ) R, ~~Ram~~ Pāncat

Kathās समुपवेशनम् MW स्थापनम् W.

to become a habi h. 1 I गृहीभू Sak 7.20.

forest h. वनाश्रयः former h. पूर्वनिवासः

Divyāv ~~fixm~~ forming a fixed h. पस्त्यावत्

mfn RV 2.11.16, 4.54.5 h. of any kind (as a house, camp,

palace, etc) निवेशः RV 9.69.7, MBh, Kāv, etc h. of

the god's' देवावसथः Rājat, देवावासः L h. of

the god Dharma धर्मप्रस्थः MBh the h. of the Naga or

serpent race वारिनाथः L the h. of a son पुत्रनिवेशनम्

MW having a fixed fixed h. पस्त्यावत् mfn RV 1.151.2

having a h. अवसथिन् mfn Hcat having (its) h.

set on fire (as a town) समिद्धशरणा mfn MW having

Meru for a h. (said of Śiva) मेरुधामन् mfn MBh

in every h. प्रतिवसति indKathās a mountain-h.

शिववासः MW not remaining in one's h. (Okas) अन्योक्तम्

mfn AV (a pupil) occupying the h. and seat

and place of recreation (of his praeceptor) रशानासनविहारवत्

mfn Mn 2.248 offering a fixed h. पस्त्यावत् mfn RV 2.

11.16,4.54.5 recollection of former h. पूर्वनिवासानुस्मृति

f Dharmas 20.76 'the two habitations' thehouse andthe body

११ गृह n. du BhP 10.60.20 'Varuna's h.' वरुणालयः

R women's h. सुन्दरीमन्दिरम् Daś.

2 I वारिक mf (इका) n (ife) Yājñ.

habitual performance 1 I संशीलनम् Sarvad.

h. practice सितताभ्यासः W h. state स्वस्था RV.

habitually truthful 1 I सत्यवदनशील mfn Yājñ,

Sch.

habituated adj 1 I शीलिन (ifc) MBh, Hariv, etc

शीलम् (often ~~in~~ ifc).

habituation 1 I औचित्यम् Kathās 24.95, Suśr, etc

सात्म्यः Suśr, Car.

haemorrhoids 1 II आनामकम्

having a haggard face 1 I रूपाभयवत्

mfn Rājāt

haggle vb 1 I वरनाय

Nom वसूनयति (only pr-

p वरनयम्) RV 6.47.21.

hail n l I वर्षाफलः VarBrS — फाल्गुणम् (?)

Megh, Var, Rājat, etc — पयोगडः L — करकः Megh 54.

l II अम्बुधनः L — द्वाचरम् L — करः L —

जलमूर्तिका L — जलशर्करा BhP 10.25.9 — तीक्ष्णः,

तीक्ष्णः L — धाराकुरः VarBrS 32.21 — पयोधनः L

— पांसुचत्वरम् L — पादचतुरः, पादचत्वरः (७) —

पिण्डाभम् L — पुञ्जिकः L — बीजोदकम् L — मटती W

— मरुत्फलम् W — मैद्यकफः L — मैद्यारिधे n L —

मैद्योपलः L — वर्षाबीजम् L — वायुफलम् L — वार्षिका

L — शिलावृष्टि f W — शैवम् W — हादुनि, हदुनी f RV, VS

Br, ChUp.

'cloud-stones', h. चनीपलः L covered by h. हादुनी-

वृत् mfn RV 'grain-(like) (h.) water' बीजौदकम् L

hidden by h. हादुनीवृत् mfn RV produced by h. कार

mfn Susr shower of h. करकाभिधातः Sarang, करकासारः

struck by h. हादुनिहत mfn MaitrS.

to resemble h. 1 I प्रालेय Nom प्रालेयति

Dhūrtas.

to shower down like h. करकासार Nom करकासारति

Dhūrtas.

hail vb. 1 I अभिनन्दे .

1 III उ cl 5 उनोति , cl 2 A , cl 1 अवते

Dhātup.

to h. with cries प्रतिनन्दे , प्रतिनन्दति

MBh, Hariv.

hail 1 I स्वस्ति ind.

1 II स्वाहा ind RV, etc.

h.to! स्वाहा ind RV, etc 'h. to thee, O King! विजयस्व

राजन् .

4 hail-stone 1 I अशानि f Kaus.

1 II हिमखण्डम् MarkP.

hail-water 1 I कारकम् L.

hailstorm 1 I आसारशकशः

f.pl BhP.

hair n l II अङ्कुरः L — अङ्कुरः mfn — केशः L

— कम L — कुन्तरः Gal, कुन्तलः — कूपजः L —

कोशातकः L — चिकुर mfn for चिकुर — पुनकः L —

बहुरूपः — मन्थरः L, ^{केशः} — रोमकम् Heat (esp. ifc.f इका)

रोमन् — लवः Mn, Ragh — वृजिनः L — ^{केशः} वैलितागः Gal ' — '

सारङ्गः (ifc.f आ).

against the h. प्रातिलोमिक mf (ई) n Pān 4.4.28

along with the h. सक्श mfn ParGr any h. वालः TS, etc

arranging the h. केशरचना Ritus 4.15 arranging the h. of

the head केशकारिन mfn MBh 4.412 an ascetic's clotte

h. शरा W (a mass of) beautiful h. सुशिरासमूहः Bhp

beautiful h. कपहस्तः L being in the h. केश्य mfn AV

14.2.68 bestowing case upon the h. केशक mfn Pān 5.2.66,

Kās' to cause (the h. of the body) to stand erect सवीज

caus सवीजयति Car causing the h. to bristle लोमहर्षण

mf (आ) n MBh, Hariv, R, Uttarak, लोमहर्षिन् mfn R

causing the h. of the body to stand erect हर्षण mfn MBh,

Hariv, etc a circle of h. between the eyebrows कर्णा

(Un 5.47) Kād, Lalit clean and unentangled h. शीर्षिण्यः L

cleaning the h. केशमदनम् (v. 1. for केशमार्जनम्)

Comm on BhP 10.45.36 clipping the h. परिवर्तनम्

¹
SBr

coarse h. दृढलोमन m clouring the h. केशरञ्जनम्

SarangP consisting of h. बालमय mf (ई) n KātyŚr

— बालज MBh containing h. लोमश mf (आ) n

TBr, etc — (said of food) सेकश mfn MBh.

covered with h. 1 I रोमवत् mfn Susr.

1 II रोमप्वत् mfn RV — रोममूर्धनि mfn Susr — साङ्गज

mfn MW.

covered with h. on the inner side अन्तर्लोम mfn

a covering of soft goat's h. कोपवः, कोपवकः

Buddh

curled h. च-परी L a curl of h. on a horse's neck रोचमानः

Sis, Kathās cutting the h. केशवपनम् AśvGr —

परिवर्तनम् SBr disease of the h. केशशूलम् MBh 3.12846

the doctrine of the Śaivas who wear twisted h. जराक्षारिशिवमतम् १११

Govind on Bādar 2.2.37 dressing the h. केशरचना

Ritus 4.15 'eating the h.' केशादः Car, Susr 'enemy of

the h.' केशारि m L erection of the h. of the body

शिश्वरः, शिश्वरम् L even by a hair's breadth रेखामात्रम्

Ragh fine as a h. कैशिक mf (ई) n Susr a fine

head of h. कवरभारः Bhp 5.2.6, कवरीभरः Gīt 12.26,

कवरीभारः Pāncar 'garlanded with matted h.' जटामात्रिन्

m Vayup 1.23.16 176 the h. (esp. of the head) कपः Ragh

Bhartr, etc h. against h. कचाकचि 1st Kaś on Pān 5.4.127

MBh, Bālar h. and beard and down of the body and nails

केशरम श्रुतामनखानि n.pl Hir 'h.-bound' रोमवद्ध mfn

Yajñ the h. (collected on the forehead in the shape of a

horn कौटिरः L h.-comb कङ्कतः (कङ्कती, कङ्कतम् L)

AV 14.2.68 (v.1. कण्टक) TBr, ParGr, etc a h.-compress

वाकवर्ति f Suśr 'h.-destroying' रोमहृत् mfn L

रोमरिध्वंसः W 'h.-eared' रोमकर्णिकः L लोमकर्णः

L the h. for a hand केशहस्तः Sis 8.27 h.-ground

केशभू f L the h. hanging down like a tail ककुभू f L.

MBh,R,etc

MBh,R,etc

'h.-hole' 1 I रोमगर्तः, रोमकूपम् MBh,R,etc, रोमगर्तः

GopBr, BhP लोमकूपः Pañcar, लोमगर्तः SBr,

लोमरन्ध्रम् A, लोमाविवरम् Pañcat.

1 II रोमरन्ध्रः MW.

'h.-insect' लोमकीरः Kalac h.-like केशिक

mf (३) n Susr 'a mix h.-like Star' विकेशी (with

तारका) AV h. (of a chowrie) चिकुरः

Bālar 4.10 $\frac{10}{11}$, चिकुरः

the h. (of a deer) पक्ष्मन् n , पक्ष्माणि n . pl Śis 1.8

the h. of a ^{hare} ~~house~~ शशौर्णम् Siddh, L, Buddh the h. of a

rabbit शशौर्णम् Siddh, L, Buddh a h. of the body तनुरुह

n , तनुरुहम् L , तनूरुहम् (m L) MBh, Hariv, etc (ifc

f आ MārKP 39.7) परित्राणम् L मांसानि यस्मिन्

L the h. (of the brow) कैसरम् VS 19.91 the h. of

the face आर्यलोमन् n L .

the h. of the head I I केशः (ifc आ, ई Pan 4.1.54

AV, VS, 3Br, etc मूर्धजाः m. pl MBh, Kāv, etc कृन्तकः

(ifc. f आ Gīt 2.15) BhP, Sāh, etc शिरसिजः (ifc. f आ)

Sis, Kād, Pāncat.

I II अङ्गजः L अस्तः L कुशला L चिकुरः

Gīt 7.12, Rājā 7.369, Naish 7.108, चिहुराः m. pl L Sch, चिकु

तीर्थनाकः L शिरजः L शिरगः L शिरैजानि

n. pl Hariv शिरैभवः L.

the h. of the head and the beard केशमशूणि n. pl

Sāṅkh'Sr केशमशू n (gaṇa शतदन्तारि)

AV 8.2.17, ŚBr, KātyŚr the h. on the back of the head अवटुजः

the h. on the body न L the h. on the body of men and

animals शैमन n RV, etc the h. on the body of men and animals

(esp. short h., wool etc) लोमन n RV, etc h. ornamented

and braided round the head मीलि m.f Vanīś, व्यम्बिलः

h.-parting शैमन्तकः h.-pnenetrating वैणिनैधनी L

h.place शैमभू, शैमभूमि f L h.-receptacle शैधि m L

xxxxxxx h. to h. केशाकेशि ind (Kāś on Pañ 2.2.27, 5.4.

127 and 6.3.137, Ganar 95, Sch) Yājñ 2.283, MBh the h. twist

ed together (as worn by ascetics, by Siva, and persons in

mourning) लरत PārGr 2.6, Mn 6.6, MBh (1fc.f आ 3.16137)

etc the h. under the armpit शुण्डम Gal a h.-weaver बाकवागः

Pān 6.2.76, Sch a handful of h. केशमुष्टि f W handsome h.

केशोच्छ्रयः W having a circle of h. between the eye-brows

सार्जभू mfn Bcar 1.65 (conj) having a single lock of

h. on the top of the head (the rest being shaved off)

शिरवाजः mfn Gaut, Āpast, Mn having beautiful h. सुकेश mf

(ई or आ) n MBh, R, सुकेशिन mfn MW — सुकाम mfn

R the having beautiful h. (one of the 80 minor marks of a

Buddha) चित्रकेशता

Dharmas 84 having beautiful h. or

the tail (said of an elephant) रूपावलि mfn VarBrS having big

tufts of h. (said of Kirātas) रथूलचूड mfn R having

fetters of h. कैसरपात्रा mf (आ) n MaitrS having fine

h. (said of Rudra, of his female attendants, of female demons,

add of men) कैशिन mfn (Pan 5.2.109) AV 11.2.18 and 31

12.5.48, 14.2.59 having good h. सुलोमरा mfn MW having h

लोमवत mfn TS, AV, SBr — साङ्गज mfn MW — सरौम

mfn VarBrS 'having h. like a child' शिशुरौमन् m MBh

having h. on the breast हरसिलोमन् mfn Comm. on Pan,

having half the breadth of a h. अर्धकेशिक mf (ई) n

Suśr having large h. महारामरा mfn Suśr having large

h. on the body (said of Śiva) महारामन् mfn MBh.

having long h. 1 I केशवत् mfn MārkaP, केशव

mfn Pān 5.2.109 — प्ररुद्धकेश mfn Pāṇcat.

1 II पक्ष्मल mfd (आ) n Śis — प्रवाल mfn

Dharmas', प्ररुद्धकेशयुक्त — (said of Rudra, of his female,

attendants, of female demons, and of men) कैशीन् mfn

(Pān 5.2.109) AV 11.2.18 and 31, 12.5.48, 14.2.59 having much

h. महारामन् m having no top knot of h. आशिरव mfn L

having regular h. अनुपूर्वकेश m (mfp epithet given to Buddha)

Buddha) Buddh having soft h. between the brows

कृष्णलङ्घितमुखता Dharmas 83 having the beauty of the h. gone

विकचक्षी mfn Kāv having the h.-covering in confusion

व्याकुलवेष्टन mfn Bcar having the h. dishevelled

व्याकुलमूर्धज mfn. ifc Kathās (prob.) having the h. erect

प्रकच mfn L having the h. hanging down अवकेश

mfn AV 6.30.2 having the h. (of the body) bristling with

joy समुत्प्रेक्षित mfn Kād having the h. of the body

bristling (with rapture) हृष्टतनु (BhP), हृष्टतनूरुह

(MBh), हृष्टरोमन (Bhag) mfn having the h. of the body

erect पुलकित mfn Kāv, Pañc, Hit, पुलकिन mfn w,

पुलकित mfn BhP ~~maxm~~ — कण्टकित mfn ŚaK 68 b,

Kum, Kād, etc having the h. (on the body) thrilled with joy

समुलकण्टकित mfn Kād having the h. parted (in pregnancy)

सीमन्तक mf (इका) n Grihyas having the h. raised

कुर्ध्वकण्ठः L having the h. turned outwards बहिर्लम्भि.

mfn MaitrS, बहिर्लम्बिन mfn Apast having thick h. पक्ष्मल

mf (आ) n Śis — रोमश mf (आ) n RV, etc having

un-shorn hair h. अण्युत्तकेश mfn MaitrS head ofh.

केशिकम् Pan 4.2.48 a knot of h. स्तुपः VS, SBr —

केशोष्णकः Suśr leaving a remnant of h. केशशेषकरणम्

PārGr to let the h. grow ह्यु (with केशान्) MBh a

line of h. केशपट्टिः f a line of h. (above the navel)

शेमावली Kāv a line of h. (above the navel in women) शेमावली

Kāv a line of h. extending across the navel शिरवरीणी L

the line of h. extending from the pudenda to the navel

कालिका L a line parting the h. राजि f MW .

a lock of h. 1 I शिरवण्डकः Kalid, शिरवण्ड —

केशान्तः (1fc.f आ) MBh,R,etc.

1 II केशमण्डलम् Kauś — केशस्तुकः Kauś 42 —

गुडालकः, गुडालकम् Bhp 10.38.9 — शिखाण्डकः L, शिखण्डक

a lock of h. hanging down from the top of the head

केशपाशी L a lock of h. left on the crown of the head

at tonsure शिखण्डः TS, SBr, Daś a lock of h. left on the

sides of the head at tonsure शिखण्डः TS, SBr, Daś a lock

of h. on the crown of the head शिखाण्डिका W — शिखा

SBr,etc long h. hanging down केशान्तः (1fc.f आ) MBh,R,

etc the long tresses of h. twisted on the top of the head

जराजूः BhP ४ 5.17.3, Mahān, Kathās, etc (ifc. f आ Hcat)

made from the h. of the Ranku deer राङ्गुव mf (५) n MBh

R made of h. लामरा mf (आ) n TBr, etc made of the h.

of animals मृगलामिक mfn Vishn the mass of braided h.

जराभारः R 2 a mass of h. on the top of the head

चूडापारम् Megh 65 mingled with h. केशमिश्र mf (आ)

n SBr 2.2.4.5.

much h. 1 I केशपक्षः MBh, Prasannar (ifc. f आ) _____

केशपारः MBh, Kum, Vikr, Ritus (ifc. f आ) etc केशहस्तः

MBh 3.1822, Śis 8.27, Venīs (quoted in Sāh) केशाच्छ्रयः

W.

one who has his h. shorn उत्तकेश mfn MānGr one who

has shaven his h. निरालोकः (g निरुदकादि) Vas one

whose h. flies in all directions विष्वक्कय mfn BhP one

whose h. hangs down प्रलम्बकेश mfn VP one whose h. has

fallen out पातितमूथेज mfn MBh one whose h. has fallen out

विपतितलोभन mfn SBr one whose h. has grown long

प्रखण्डकेश mfn Pañcat one whose h. stands erect (with joy) संहृष्ट मfn

one who wears the h. twisted together and coiled upwards

उज्जूरित mfn Rājat.

ornamented h. 1 I केशपाशः MBh, Kum, Vikr, Ritus (ifc

f आ) etc .

1 II कचपक्षः, कचपाशः Naish, कचभारः, क Sārng

कचहस्तः L — केशपक्षः MBh, Prasannar (ifc f आ) —

केशहस्तः MBh 3.1822, 'Sis' 8.27, Venis (quoted in Sāh) a

particular manner of cutting the h. वाजि (?) m SamsKarak a

particular mode of wearing the h. बबरीकम् the part-

ing of the h. केशवेष्टः Aprāt 3.43, Sch place where the h.

is cut गौदानम् Raḡh 3.33, Sch possessed of h. रामवत्

mfn Suśr produced from animal's h. मृगरोमज mfn L

BRIDGES

produced from h. शैमजम् L pulling by the h. केशपरामर्शः

pulling each other's h. कचाकपि 1st Kās on Pān 5.4.127,

MBh, Balar pulling the h. केशलुच्यनम् Daś — केशोऽय —

परिपणम् Ragh 3.56 a quantity of h. केशपट्टिः f

quantity of twisted h. जटाजूटः BhP 5.17.3, Mahān, Kathās,

etc (ifc. f आ Hcat) — (of Śiva) जटाजूटः Kathās 1.18

resembling cow's h. शीलामन mfn g शर्करादि a ring of

h. on the chest of a horse श्रीवृक्षकः Sch on Śis a row

of h. केशपट्टिः f — केशालि m Npr (esp.) short

h. रोमन् n RV, etc the side-h. गोदानम् SBr 3, KatySr,

ParGr side locks of h. on the temples of young men (three

or five locks on each side left when the head is first shaved

and allowed to remain there, especially in persons of the

military caste) काकपक्षः sling of h. केशीपुत्रः

Suśr soiled by h. केशमिश्र mf (आ) n SBr 2.2.4.5 a spot

of white h. श्वेतरोमाङ्गः MW a strings of pearls for bind-

ing the h. पारितश्वा L, पारितश्य suitable to the h.

केश mfn Suśr thick h. कचपक्षः, कचहस्तः L, कचपाशः

Naish, कचभारः Sarng — पदः L thin h. वेहरीका

L tiger's h. शार्दूलकौमन n SBr together with h. साङ्गज

mfn MW a tress of h. केशवशः (Pan 4.1.42) ĀśvGr a tuft

of h. शिखाण्डकः L, शिखण्डकः — शिखण्डकः Kālid,

शिखण्ड — शिखापाशः Bhar a tuft of h. left on the

crown at tonsure शिखण्डः TS, SBr, Das' a tuft of h. left

on the sides of the head at tonsure शिखण्डः TS, SBr, Das' a

tuft of h. on a horse's neck शैचमानः Śis', Kathās a tuft

of h. on each side of the head कपुष्पिका Gobh 2.9.19 कपुष्पिका

L a tuft of h. on the crown of the head शिखा SBr, etc

— शिखाण्डिका W a tuft of h. on the hind part

of the head (hanging down like a tail) कपुष्पलम्

Gobh

2.9.18 v-1., कपुष्पलम् the tuft of h. on the neck of a horse

गतीद्वयः L turning back (the h.) निवर्तनम् KātyŚr

twisted h. जरि f L unornamented h. ककुभ f L

'water-h.' सलिलकुन्तलः L wearing a lock of h. शीखण्डिन

mfn AV, MBh, R wearing a tuft of h. शीखण्डिन mfn AV,

MBh, R wearing long h. like a Muni मुनिकेश mfn AV

wearing the h. parted (as a pregnant woman) सोमन्तिन mfn

ŚāṅkhGr, Sch wearing the h. smooth पुकारित mfn VS

wearing the h. straight पुलस्ति mfn VS wearing twist-

ed h. जटाधारिन् mfn BhP 4.2.29, Vet 1.23, जटाधर mfn

R, Pancat 1.4.5, जटावत् mfn W wearing twisted locks of

h. जट mfn.g अशदि white h. श्वेतकेशः Lalit

— श्वेतरौमन् n MW the whole mass of h. केशिकम्

Pan 4.2.48 केशम् (Pan 4.2.48) Naish 4.14 with

bristling h. उत्तनूरुह mfn Jatakam with h. and nails

सकेशान्नरव mfn Gobh with the h. अनुलोम mf (आ) n

(opposed to प्रतिलोम) with the h. turned upwards

मूर्ध्ववाल mfn Gaut 23.18, ParGr with the h. turned outwards

केशवाल

mfn Gaut 23.18, PārGr

a woman's braided and

ornamented h. wound round the head धामिल्लक (ifc),

mf (अ) n Kathās, Sāh, etc a woman without h. विकेशी L.

to become h. 1 I केसराय Nom केसरायते Nalac

to coil the h. ~~upward~~ upwards उत्कथय Nom उत्कथयति

N Sāh to feel the h. of the body erect (with rapture or de-

light) पुलकय Nom पुलकयति Git to have the

h. of the body erect (with rapture or ~~del~~ delight) पुलकय

Nom पुलकयति Git consisting of a hundred hairs

शतवार mfn AV covered with erect h. कण्टकित mfn

'SaK 68 b, Kum, Kad, etc — परिपुल्ल mfn S1s the h. of the

beard इमशूणि n.pl RV, etc.

hairs
the h. of the body 1 II गो m f L — यमजम् L —

लङ्मलम् L.

the h. on the body 1 I लङ्मलम् L — गान्तरुहम्

Bhp 2.3.24.

1 II तारीरान्तः (1fc f आ) Pañcat.

having a thousand hairs सहस्रारामन् n W having

~~the~~ the h. of the body raised (through joy or rapture)

19437

27

उत्पत्ति mfn BhP, Rājat.

hairy adj 1 I रोमश f (आ) RV, etc लोमश

f (आ) TBr, etc लोमवत् TS, AV, SBr रोम VarBrS

1 II पक्ष्मल f (आ) sis रोमण्वत् RV, रोमवत्

वालज MBh.

h. as a goat अजलोमन f (म्री) MaitrS h. (the

face) जारिख f (आ) MBh 7.93.47 (said of anything)

the h. side of which is turned inwards अन्तर्लोमि MaitrS

a h. tail (as a horse's) लूमम्, लूमन् n L 'having

h. fruit' फलकेसरः L not too h. नातिलोमश

मफ MBh on the h. side (of a skin) लोमलः 1st ManSr

a sort of deer with a shaggy h. coat केशवत् ० L too h.

अतिरौमश, अतिलौमश, (VS) .

very h. 1 I सुलौमश MW — अतिरौमश, अतिलौम

(VS),

a hair-thread 1 I बालदानम् n SBr.

a hair-splitting question 1 II अण्वन्तः SBr.

hair-removing 1 I

लोमहृत

mfn.a hair-sieve 1 IIवारः, वारम्, ^{वाराः} m pl, वाराणिn pl

RV

— वाकः

VS, SBr.

a hair-pin 1 II

रामसूची

ApGr, Sch.

hairiness

1 I

लोमरसम्

MW.

hairless adj

1 II

अकच — अलोमक f (Ved अलोमका

class अलोमिका (Mn 3.8 but also 4itBr) Pan 7.3.45, comm),

अलोमन्

Gaut

— उलच

MBh

— विकच

MBh

— विकेश f (आ) I

— विकोम f (आ)

— विलोमन्

Kathās.

hairless 1 I अकेश f (आ Pan, ई R) —

अरोम f (आ) MBh 1.8010, अरोमश VarBrS —

निलोम Kaus.

the being h. विलोमता Dharmas' h. (on the head)

विमूर्धज MBh.

water hair-grass 1 II अम्भश्यामाकः Car.

a hair pencil 1 I कूपिका L.

haired ^{adj} /1 I तालिन् m MBh.

1 II जातरोम MBh 3.10053.

brown-h. कपिकेशः ~~mfn~~ L bushy-h. मुलमकेशः ~~mfn~~

L coarse-h. दुदलोमनः ~~mfn~~ 'fine-h.' सुरोमनः

m MBh — रूलोम R golden h. हेमकेशः W grass-h.

बहिष्केशः L long-h. दीर्घकेशः १ (इ) — दीर्घरोमः

'दीर्घरोमनः' red-h. दीप्तरौमनः m MBh 13.4356

a red-h. woman द्यौता GrS, Comm 'short-h.' ह्रस्वरौमनः

m BhP.

a hair-cutter 1 II

केशप्रतिग्रहः.

hair-cutting 1 II

केशवापः

MāGr.

one at whose h.-cutting ceremony Agni is the chief deity

अग्निगौदानः

ApGr.

a hair-dresser 1 II केशाच्छिद m L.

a hair-brained man 1 II केशिपुः L.

a hair-band 1 I केशबन्धः MBh 4.190, BhP.

a halcyon 1 I माल्यारङ्गः, माल्यारङ्गः, माल्यारङ्गः L.

1 II मणी-पकः L — माल्यारङ्गः L.

hale n 1 I कृत्य mf (आ) n MBh 2.347, Naish,

Yājñ 1.28.

hale and hearty 1 I दुर्द्वयसु म्भु सुह.

half adj 1 I अर्ध.

1 II नैम (1bc).

'arguing h.-perishableness' अर्धवैनाशिकः bearing a

h.-moon (on his forehead)' सोमार्धहारिण Cat belong-

ing h. to the Gautama family गौतमार्धिक Pan 4.3.4,

Vārtt, Pat and Kās' belonging to a h.-month पक्ष f (इ)

by h. months पक्षशः ind MBh change of the moon at

the end of a h.-day दिनचिह्न n changing every h.month

पक्षय- f (आ) RV 3.53.16 change of the moon at the

beginning of a h. day दिनचिह्न n claiming h. of प्रत्यर्थ

(gen.) RV containing h. verses विचतुर् SāṅkhŚr

every h. year प्रत्ययनिम् 1nd Yajñ x the first h.

उपाधिम Comm . on SāṅkhGr 6.1.11 for h. months पक्षराः

1nd MBh

forming a h. 1 I अर्थरूप Sarvad — आधिनि

TS.

1 II अर्थ — अधिक Bhpr.

forming the h. of अधिक f (ई Pan 5.1.48) ifc cf

Pan 4.3.4 Comm) Mn 3.1, etc — अर्थ (gen.) Sulb

giving h. (the dakshina) आधिनि Lāty h. a boat

अर्धनावम Pān 5.4.100 h. a day अर्धदिवसः R h. a

descendant(?) अर्धगर्भः RV 1.164.36 h. a hundred शतार्धम्

VarBrS h. a khārī अर्धस्वारम्, अर्धस्वारी Pān 5.4.101 h.

h. a moment क्षणार्धम् W h. an Ūpā अर्धोपा Drāhy,

Sch h. a Pāda (or the fourth part of a verse) अर्धपदम्

Lāṭy h. a Paṇa (coin) पणार्धः, पणार्धम् Kāv

h. a 'sloka श्लोकार्धः, श्लोकार्धम् Kāvyaḍ h. as much

तदर्धिक Mn 3.1 h. a Truṭi नुत्यवयवः VarBrS 2.0
1

h. a year षण्मासः VarBrS, Rājat, षण्मासी CampaK

a h. diameter मध्यकर्णः MW possessingh. of प्रत्यर्ध

(gen) RV produced in h. a month पक्षजः L

receiving h. the crop for his labour आर्थिक f (इ Pan 5.1

48) n Vishnus, अध्वरीरिन् receiving h. (the dakshina)

अर्थिन् Mn 8.210 receiving the h. as portion द्वितीयक,

द्वितीयरिन् Nyāyam, Comm recitation by h. verses

अर्धर्त्तयम् Vait relating to h. आर्थिक to resemble

the h. moon सोमार्थाय Kāv the same h.-month सामानपक्षः

TBr sharing h. आर्थिक 'sky-h.' युद्धम् Sūryas

taking h. अर्धभाज Mn 8.39 the winter h.-year दक्षिणा-

यन्म Gaut Mn 1.67, MBh, VarBrS, Pañcat, BhP 5.21.3 a h.

division पक्षरः n ŚrS h. drawn out from अर्धकृण्व

(in comp.) Śāk h.-edged अर्धधारम् Suśr h.-measure

मा-नार्धम् Aprāt h. of द्वितीयभागः (gen.) Mn 4.1, etc

the h. of a egg-shell शकलः, शकलम् Mn, MBh, etc theh.

of a lunar month पक्षः (ifc.f आ or ई) Br, GrŚrS, MBh,

Var, etc the h. of anything पक्षः (ifc.f आ or ई) RV, etc

~~h. of anything~~ — द्वितीयभागः (Pān 5.3.49) the h. of a

village पटकः L the h. of Gav-yūti गव्यूतम् L,

गव्यूतम् half h. of h. of 8 (= $\frac{2}{4}$) अप्रार्ध. Pratap

h. of ten दशार्ध pl Mn 1.27, MBh 1 the h. of village

पारकः (only L) h. of the h. of अर्थार्थ

Pāncat a h. month पक्षसु n TāndBr a h. month पार्वणः

Jyot, पक्ष the h. month of the Pitṛis पितृपक्षः RTL 388.

h.-moon 1 I अर्थ-चन्द्रः, अर्थ-चन्द्र, m Naish चन्द्रार्थः

Hariv, R, Suśr.

1 II चन्द्रशकलम् Kad शकल-चन्द्र m Hariv

शकल-चन्द्रार्थः .

h.-moon-shaped अर्थ-चन्द्राकार, ^{अर्थ-चन्द्राकृत} the h. part of

anything अर्थ in comp with a subst h. performed

अर्थकृत the a h.-quarter (as north-east) पदिश

f AV, etc h. the measure of time called Kshana क्षणाधम

W h.-risen अर्धोदित Pañcat h. rubbed with sandal

अर्धचन्दनलिप्त ~~mf~~ MBh 13.888 a h. rupee भागः L a h.

sister वैमात्रेशी W h. speech' अर्धोक्ति f

h.-strength शक्त्यर्थः L h.-uttered अर्धोक्त ~~mf~~

अर्धोदित ~~mf~~ a h.-verse शकलः, शकलम् Ked

a h. year 1 I वर्षार्थः VarBrS — सयनम् Mn, etc

1 II समा AV.

h. yearly षण्मासिक ~~mf~~ Mn, Pañcat —

षण्मासिक ~~mf~~ (इ) ~~mf~~ Mn, MBh, etc having a h. Mātrā

सार्धमात्रा ~~mfn~~ MW having a h. over सार्ध ऋ (आ) #

Mn, MBh, etc having an additional h. अव्यर्थ ऋ (आ) #

'he who has h. of (his) body female' स्त्री देहार्थः

L joined with a h. सार्ध ऋ (आ) # Mn, MBh, etc lasting

h. a month अर्धमासिक ~~mfn~~ Yājñ 2.177 measuringa h.

अधिक ऋ (ई Pan 5.1.48) # Yājñ 2.296 a mixture of

h. ~~may~~ butter-milk and h. water समौदकम् L.

2 I अर्धभागः km Kum 5.50 — अर्धांशः

2 II कपलम् ŚaṅkhŚr, and Br — दलम् (दलः L)

VarBrS, Suśr 1.7, Sūryas — शकलम् Sāh.

the end of a h.-month नन्दिवर्धनः L that of which a

h. belongs to Indra अर्धेन्द्र ~~mfa~~ TS, SBr together with

a h. सहार्ध ~~mfa~~ Rājat oneh. of anything परार्धकः,

परार्धकम् Kāv.

3 I अर्धः, अर्धम् (ifc.f आ) kv 6.30.1, etc

— अर्ध with an adj. or past.pass.p — अर्धांशः

3 II अर्धकम् Hcat — अर्धमात्रम् VPrāt, etc —

उपार्धम् Lalit — द्वितीयम् (at beginning

or at the end of a comp) Pān 5.3.49, 2.2.3, Kās' containing

the h. of अर्धभाज ~~mfa~~ (gen) PBr the dark h. in

month Phālguna फाल्गुनीपक्षः Lāṭy.

4 II सामि ind MaitrS, TS, Br, etc — प्रसामि ind SBr.

not h. 4 II असामि mfn RV.

h. ground नैमपिष्ट mfn MaitrS, नैमपिष्टता h.-

moon नैमचन्द्रः L h. piled up सामिचित mfn SBr

h.-touched नैमस्युष्ट mfn Sikk Śiksh.

a half brother 1 I ^{११}वेमात्रयः R, Sch.

1 II भिन्नोदरः MW सापत्यः R सापत्यः Pat on

Pan 6.3.35, Vārtt ११ 11, सापत्य.

a h.-brother on the mother's side सापत्यः

(with or without भ्रातृ) R a h.-brother (who has the

same father but another mother) अन्यमातृजः Yajñ.

half-burnt 1 I अर्धदग्ध. ~~मम~~. mgn

having half closed eyes 1 I मुकुलितनयन mf (आ)

n , मुकुलिताक्ष mf (इ) n Kāv.

with h.-closed eyes निक्काणमाक्षि 1nd Pān.

3.4.54, Sch.

half done 1 I अर्धकृत mfn.

1 II सामिकृत mfn Sís.

half-drunk 1 II सामिपीत mfn Kāś^{on} Pān 2.1.27.

half-eaten 1 II सामिभुक्त

mfn Ragh.

h.-finished 1 II सामिकृत

mfn 'Sis', सामिसंस्थित

mfn SBr.

half ripe 1 I अर्धपक्व

mfn Bhpr.

1 II यातयाम, यातयामन्

mfn W.

19460

a half-starved crane 1 II

क०२०
क०

a half tone in music 1 II

स्वरंशः ०

L.

19461

half-way 1 I अर्धपथः

Yajñ 2.198

अर्धवर्त्मन

n Naish.

2 I अर्धमार्गे

loc.ind Kathās

अर्धवर्त्मे

loc.ind

APSr.

h. the way व्यध्वः

KātyŚr, MBh

met h.-way

अनुमार्गीगत

mfn Jātakam.

half - witted

I II

कथाप्रसङ्गः

mfn

L.

hall n I II इन्द्रकम् L — किर्मा L — कुटि f

Un 4.144, कुटी MBH, R, etc — नृपायम् AV —

प्रमितम् Kaush UP — शाखा (यु) AV, etc, शाखम्.

any hall विमितम् यु the assembly h. of the

gods सुधर्मा also सुधर्मा MBH, Rāv, Buddh belonging

to a h. शाखिक मय्नु व श्रियादि the builder of a

h. सभाकारः R, MBH a building with 4 halls

चतुःशाखः R 2 f, Māriceh 3.7, Rājat 3.13, चतुःशाखकम्

L, चतुःशाखिका Pañcad 2.74 Brahmā's h. ब्रह्मशाखा

Maitr UP a clerk at a h. of justice अधिकरणलेखकः

Kād. an empty h. शून्यशाला Kaus an exercising

h. व्यायामशाला Kād a h. covered only at the top

चन्द्रा L a h. (esp. with Buddh. & Jain and

generally containing a monument) चैत्यः, चैत्यम्

ĀśvGr 1.12, Parās, Yājñ 2.151 & 228, MBh, etc

h. for alms-giving दानशाला Subh 127 - h. for

sacrifices आगमण्डपः, आगमण्डपम् Cat a h. in which

sacrifices are offered ब्रूमस्थली L the h. of a

merchant निषधा L a h. of audience आरथानम्

Kathās, L, आरथानमण्डपः, आरथानमण्डपम् Hariv, Kād

the hall of Brahmā ब्रह्मसभा Ragh, Pañcar,

विश्वप्रसिद्ध Kaush up the h. of coronation

अभिषेकशाला the h. of fragrances गन्धकूटी Buddh

the h. of justice अधिकरणमण्डपः, अधिकरणमण्डपम्

h. of sacrifice सत्रसमूहम्, सत्रशृङ्गम्, सत्रवासति

1, सत्रशाला Kathās a h. serving as a meeting-place

for the gods देवसभा Kathās the h. where daily

work is done कामशाला MBh, R a h. where the

sciences are explained विद्याव्याख्यानमण्डपः,

विद्याव्याख्यानमण्डपम् Heat having 4 h. चतुःशालम् mfn

MBH 1.3, Pañcat, Matsya P, Rājat a house with

3 halls त्रिशालम् Matsya P 253, त्रिशालम् Var Br. S

53. 37 f a house with three h. (towards the

south, the west and the north) सुशालम् Var Br. S

a house with two h. (one looking south and the

other east) वाताशालम् Var Br. S the judgment h. of

yama (judge of the dead) वाताशालम् L a kind of h.

कूटः Hcat, = मण्डपः a kind of h. with 58 pillars

मृत्तनन्दनः Vāstuv large assembly h. सभा AV a

large dining h. महासभा Kathās a large h.

बहुयाति RV a large h. composed of 3 divisions

(one looking ~~no~~ north, another east, the third

west) युक्ती VarB.S 53.38, युक्ती like a single h.

पुनःशालिक mfn. Pān a narrow h. हस्वसभा MW

near the h. औपशालिक mfn. Pat an open h. चन्द्रातपः,

चन्द्रोदयः L ~~मण्डपिका~~ Kād, Bālar — (erected on

festive occasions) मण्डपः, मण्डपम् (१ अधिचादि) (३

f L) an outer h. बाहिःशालिक ggs relating to a h.

शालिक mfn g श्रीत्यादि relating to a h. situated to

the south दक्षिणशालिक mfn. Pān 4.2.107, Kās'.

a sacrificial hall । I मरुसदनम् मञ्च, भिप.

। II मरुशाला BHP — मरुमञ्चाला L — वासकणी L,

= मरुशाला — सदनम् MW — हविर्गृहम्, हविर्गृहम् L.

a single hall पुनःशाला Pān 5.3.109 a small

h. हस्वसभा MW (with Buddhists) the monks'

hall h. for assembly and confession प्रासादः

MWB-426.

halo I II अंशुमाता.

a halo of light; चन्द्रमागुल्लुप ५.२. h. of

the sun. चन्द्रमागुल्लुप I a h. round the moon.

चन्द्रमागुल्लुप W.

a halo round the moon - I I परिवेष्टनम् —

परिवेष्टनम् m. Rayh, Var, BHP.

I-II परिवेष्टनः हरिव. or ho.

a halo round the sun I.I परिवेष्टनम् MBH

परिवेष्टनम् m. Rayh, Var, BHP.

— परिवेष्टनः हरिव. चन्द्रमागुल्लुप चन्द्रमागुल्लुपः, १

शरीरम् and [२ १ शरीरम्] Var Bz S.

a halo round the sun and moon. पिरनेमः,

पिरनेमः MBH, Kāv, etc. surrounded by a h.

पिरनेमः, पिरनेमिण् म्भ MBH — (moon ^{and sun} ~~पिरनेमः~~)

म्भ MBH, Var to have a h. (said of moon)

पिरनेमिण् pass पिरनेमिण् Shadv Bz, Gobh, Hariv

(said of sun) पिरनेमिण् pass पिरनेमिण् Shadv Bz,

Gobh, Hariv.

Halo! a particle (of celling) I I अहो

ind Rum 3. 20.

hallo! ! I ओसः ऽभः, etc - हल्लहल्लोऽभः MBh, R

-- कुरल cl I क्रोशति (rarely ā) RV, AV, MBh, etc.

+ II तार ind L — हो ind (इ चादि) TS,

etc.

hallooing. | I हल्लहल्लाशब्दः MBh, R प्रालि. क्रोशः

AV.

the range of the voice in hallooing. क्रोशः

Kāty Śr, MBh, etc.

hallow vb. | II यज्. cl. | यजाति, यजते RV, etc.

to hallow by fire. वह्निना संस्कृ.

to hallow (in various ways). | I संस्कृ.

संस्कृतम् Mn, MBh, etc.

hallowed adj | I संस्कृतः शिष्ट, etc.

+ II प्रवर्तित Mn 11. 196.

'to become a hallowed object to the eye' संस्कारनाम

पदप्राम सन् - आप.

It unhallowed अनि. पृष्ठ मfn Ap 58.

hallowing | I संस्कारः (ये f आ) Mn, MBh,

etc — संस्कृति f Bhp.

hallucination | II धीनिभ्रमः Bhp — गूढा

Kāv, Sarvad — वचनम् (वचना) MW.

halt vb । II अवसा — व्यवस्था, व्यवलीकते

R — समावस, समावसति R^{with} — समावसL caus

समावासयति Mit — समारथा, समातिष्ठति, समातिष्ठते

मभ् — स्था cl । तिष्ठते RV, etc.

to cause to halt (over night) । II वसL caus

वासयति, वासयति S^B, मभ्, etc to make to h.

समारथा caus समारथापयति R.

halted adj । II संनिघण्ण W.

one who has halted (esp. "over night") in

any place अवित (loc or comp) मभ्, R^{av}, etc.

halter | I. योक्तव्यम् RV, etc (also गोत्रपाशः).

| II अभिधानां AV, SB६, Ait B६. अल्पाभिधानी

AV, SB६. — कौ० पाशकाः L — निदानम् RV 6.32.6,

MBh — निमोजनी Katy SB६ — पलाश L — पाशबन्धः

Mit — प्रग्रहः (यु० f आ) MBh — संदानः RV, AV, SB६.

having the halter put on अल्पाभिधानीकृत

mbh — SB६ 6.

halting ^{adj.} | II अगति.

not making to halt अनवस RV 6.66.7.

halting । I आरामम् — स्थिति f Ragh, Rājat,

Susā — निवेशः g कुम्भादि MBh, Rav, etc.

II अमानम् L.

the halting of an army सेनोपनिवेशनम् Cat.

halting place । I समावासः MBh, Pañcat

स्थिति f ऽश्च, Mn, Rājat.

II पङ्क्तिः, पङ्क्तिः, पङ्क्तिः TBh.

halt adj । I पङ्क्ति f (वी ४२ ऊ) AVPar,

• युज्जि, MBh, etc, पङ्क्ति MBh.

II पङ्क्ति L.

halt 1 T प्रयाणभङ्गः Pañcat.

a halt after terms of peace have been agreed

upon संधागारानम् Car, संधानासनम् MBh h. on a

journey) अत्रयावन्तम् Pañcat 'make to h.' निमु. 1,

निमुञ्चति, निमुञ्चते making a h. अमलखनम् 111.

halve vb । I अध्याय Nom अध्यायते Lil.

halved adj । II अधर् तल्लि (४ कृतादि

(anap) Sūryas 4.12 — दल्लि कृत Sūryas 12.84.

by halves । I ३७६३: ind Kāty Śr.

composed of halves विद्वत्सिंहित मन् Ait Br.

the difference between the two h. of a lunar

month ५२५३४: MW made up of h. विद्वत्सिंहित

mfn. Ait Br. the 2 h. of the Soma-press.

~~परत्वे~~ † du RV 10. 96. 10.

hamlet । II ग्राम: RV 1. 10, AV, VS, etc.

hammer I निघनः TS, Āpś २ मुद्रः मश, Kāv, etc.

I II ककरः L कुटः L — मुद्राकायं ह (ह रका)

Kathās, = मुद्र.

an iron hammer अयोधनः Pāṇ 3.3.82, Ragh

14.33 etc — निघाति ह L — a kind of h. भरिजम्

Naigh shaped like a h. मुद्राकारं म्भन् MW

weapon shaped like a h. धनः RV 1.33.4, 1.36.

16, 1.63.5, 9.97.16, AV 10.4.9 a wooden h.

काजम् Āp, R 2.55.17 any hammer like implement

मुशरः MBh, Kāv, etc any hammer like weapon

मुशरः MBh, Kāv, etc a concealed weapon similar

to a hammer शूद्रमुशरः MBh, Hariv, R, MarkP

'h. of infatuation' शूद्रमुशरः .

hammer vb 1 I हन cl 2 (Dhātup 24.2)

हन्ति (rarely होत, and cl 1 हन्ति, Ved. also जिह्नुति,

जिह्नुते) (acc) RV, etc.

to hammer down (a stake) by the side of -

उपनिहन्, उपनिहन्ति śBr, Kāty śr.

what may be hammered । I यन्त्रादि म्भ

Bhpz 5. 26. 53.

what may not be hammered यन्त्रादि म्भ

Bhpz 5. 26. 54.

hammering adj । I ताडयाम् Paṇ 3. 2. 55,

Kas.

hammering (of gold) । I ताडयाम् Yājñ 1.

.155, MBh, etc.

✓ Hammitra's deeds. हमीर चरितम्.

hammock । I दोला MBh, Kāv, etc —

हिन्दोलः, हिन्दोला Śringār.

। II ललट L — रिङः_{रव} L — रिङः।लम_{रव},

रिङः।लम_{रव} L.

a sort of hammock प्रेङः_{रव}, प्रेङःम_{रव}, प्रेङः।

Bh, ŚrS, BhP, Sus'r.

seated on the hams with the hips and knees

surrounded by a cloth । I कृत्वा वसति यत्र मण

Katy Śr.

seated on the hams with the knees tied

together कृत्वा वसति यत्र मण Katy Śr

sitting on the h. अवसति यत्र Mn 4.112, Gaut,

पयसिः sitting upon the hams पयसिः । L,

पयसिणी Sus'r.

hand n. II हस्तः (ifc, f आ) RV, etc —

पाणे m. RV, etc (often ifc), पाणः L, पाणिक ifc

(f, आ) Hcat, पाणिन् ifc = MBh, R, etc.

I II करकः L — करि m. L — कुलि m. L —

गभास्ति m., RV, SBh 4.1.19 — ग्रहणम् L — पञ्चशखः

dhūrtan — पाणः L — पाणिक ifc (f आ) Hcat

— पाणिन् ifc MBh, R, etc — भुजः (ifc f आ) Pāṇ

7.3.61 — भुजदलः, भुजादलः L — भुजा Pracand —

भुजिष्यः L — मणीचम् L — शमः L — शयः VerBhS,

Naish, KātyŚr, Sch, हस्त — हरणः L — हस्तकः

MBh, Kāv, etc — हस्ता AV 11.124.

the act of being at hand उपासनम्, उपासना

the act of seizing with the hand हस्तादानम्

Pāṇ 3.3.40 the act of taking the hand

करगृहीति Hcar the act of taking with the h.

उपहस्तः (gana वेतनादि) Pāṇ 4.4.12 (not in Kāv.)

as actually in h. ययात्तद्ध mfn R, Kathās.

at hand I संनिहित mfn Mundup, MBh,

etc — समीप mfn Kāv, VarBṛS, etc.

II अनुवित्त mfn ŚBr 14, etc — कृप्त mfn

BhP 6.10.32 — परिपार्श्व mfn Katyā — सम्पातवत्

mfn Kauś — संनिकर्ष mfn Hariv — संनिविष्ट mfn

W.

the back of the hand ^{I हस्त} ~~करपृष्ठम्~~ W —

करपृष्ठम् W.

I II अपहस्तम् Comm — अवहस्तः L.

to be at hand अन्वस RV, Ait Br — स्था ल ।

निष्ठाति, निष्ठाते AV, etc.)

to be done with the hand हस्तकार्य mfn

Pāṇca Br to be held by the h. करग्राह्य mfn

W. being (already) in one's h. हस्तंतत्काल

mfn Mudr being at h. पाणिगत mfn Naish

— आपातिक mfn being at the h. of प्रसृमर mfn

(gen) Hcar being in h. हस्तस्थित mfn MW

being in one's h. हस्तग mf (आ)n (comp)

kathās, Pañcat, हस्तगामिन् mfn Ragh being in

one's own hands स्वहस्तगन् mfn L.

being in the h. ॥ हस्तस्थ mfn Kathās —

हस्तवर्तिन् mfn W — पाणिस्थ mfn Mn 6.74 —

पाणिगत mfn Naish

। II अन्तर्हस्तीन mfn AitBr — करतलगत mfn

Pañcat, Sak.

being in the hand of another परहस्तगत

mfn being on the h. (as the fingers) हस्त्य mf

(आ) n TS, Br belonging to the h. पाप्य mf (आ)

n SBr to be made with the h. हस्तकार्य

mfn PañcauBr to be reached with the h.

हस्तप्राप्य mfn R, Megh to be taken hold of

by the h. करप्राचेय mfn W to be taken in the

h. पाणिप्रणयितां समुपा रगम् carrying arrows

19490

in the h. इषुहस्त mfn the ceremony of hand-

taking पाणिग्रहणसंस्कारः Mn 3.43 a coarse h.

स्थूलहस्तः Megh come to h. हस्तगत mfn Haris,

Ragh, etc 'the door', the hand करः RV 10.67.6,

MBh, Mn, etc drinking out of the h. पाणिपात्र mfn

Bharts dropped out of the h. बाहुच्युत mfn RV, TS

employment of the h. हस्तयोगः MBh the extended

h. प्रहस्तकः L to fall into the h. of the enemy

शत्रुहस्तंगम् fighting hand to h. ॥

fighting ~~hand~~ hand to hand I मुष्म मुष्मि ind

Mcar — मुसला मुसलि ind Pāṇ 5.4.127, Sch.

II मुष्मिहन् mfn RV, AV

a finger of the hand हस्ताङ्गुलि f, हस्ताङ्गुली Hariv,

Gāruda P fore part of the h. अग्रपाणि m —

अग्रकरः Śis from h. to h. परोवरम् ind ŚBṛ,

Śantikṣṛ from the h. करतः ind 'the fruit

of the Myrobalan in the h. (as a symbol of

something palpable and clear) हस्तामलकम् R

to give the h. in marriage पाणिं वदा giving the h.

हस्तप्रद mfn MBh — करप्रद mfn — (in

confirmation of a promise) पाणिप्रदानम् R guided

by the h. हस्तयात mfn RV the half-closed h.

खटकः (U.L. खटिक) L the h. and feet हस्तपादादि

MW the h. as a drinking vessel पाणिपात्र mfn

ArunUp the h. as a support हस्तकः Git the h.

(as the artist) पेशकृत m BHP the h. at the

throat गलहस्तः Kathās 4.68, Naish, Sch the h.

below the wrist कल्मषम् L — हस्तपुच्छम् L —

कन्युषम् the h. bent into a semi-circle (as for

the purpose of seizing anybody by the neck)

अर्धचन्द्रः Kathās, Pañcat, Vet, अर्धचन्द्रं m Naish

the h. bent into a semi-circle for grasping

anyone's throat अर्धचन्द्रकः Kathās, = अर्धचन्द्र

'hand-bud', the h. closed in the form of a bud

करकिसलयः, करकिसलयम् L, करपल्लवः T 'h.-covering'

हस्तावापः MBh, R, etc the h. curved like a

claw for the purpose of grasping anything करकः

L 'h.-drawing' हस्तलेखः Naish the h. (esp. of

(especially a lover or a mistress) करपङ्कजः

करपञ्चः, करपञ्चम् — ~~the h. (esp. of)~~ करकमलम्

Ritus h. - grown पाणिजः पित — पाणिरुहम्,

पाणिरुहः L a h. - guard हस्तजः, हस्तत्रयम् Laty

a h. - guard (used by arches) हस्तावापः MBh, R, etc

the h. hollowed so as to hold anything करपात्रम् W

the h. hollowed to receive water करकलशः W —

करकोणः h. - lotus करकमलम् Ritus — करपङ्कजः,

करपञ्चः, करपञ्चम् the h. of a lover प्रियस्करः BhP

a h. - ornament करभूषणम् h. - press for

extracting and straining the Soma juice

अधिष्वणम् (generally used in the dual) h. -

protecting करपालः, करपालकः L h. - root

पाणिमूलम् L h. - support हस्तात्मन्वः Kathās,

हस्तात्मन्वनम् Pañcat h. - taker पाणिग्रहीतृ m

MBh, पाणिग्राहः MBh, Mn, Gobh, पाणिग्राहकः Daś,

पाणिग्रहकरः MW h. - taking पाणिग्राहः W h. -

thorn भुजाकण्टः L h. to h. हस्ताहस्ति ind MBh

~~h. to h.~~ — बाहूबाहवि ind Śis 18.12 h. to h.

fighting तृणपीडम् MBh 2.909 h. to h. fighting

with one another मियोयोधः AV h. - twig

पाणिपल्लवः, पाणिपल्लवम् MW the h. used as a

rosary (the joints of the finger corresponding to

the beads) करमाला Tantras, etc the h. with

the fingers extended राजा L having a

powerful h. करालकर mfn having given one's

h. अर्पितकर mfn L having sweetness in the h.

मधुपाणि mfn RV having taken the h. हस्तगृह्य

ind RV, AV having the h. turned downwards

अर्वाचीनहस्त mfn Kauś having the Madhu-parka

oblation in the h. मधुपर्कपाणि mfn MW held by

the h. हस्तयात mfn RV — करधृत mfn Megh.

held in the hand II करनिहित mfn W, ~~tt~~

~~करतलधृत mfn ~~tt~~~~

II करतलधृत mfn W — करप्राप्त mfn ~~tt~~

— पाणिस्थ mfn Mn 4.74 — हस्त्य mf (आ) n

TBr.

held with the hand हस्तस्थ mfn Kathās

holding a leaf of paper in the h. पत्रहस्त mf

(पत्रहस्ता) n Śak holding by the h. हस्तः (ifc)

holding in the h. हस्तिका (ifc) — हस्तः (ifc)

holding (the bow) Sārnig in the h. शार्ङ्गपाणि m

Kāv, Kathās, etc holding the hands joined and

outstretched प्राञ्जलिप्रग्रह mfn R (u.l. प्राञ्जलिः

प्रग्रह) the hollow h. उद्यः the hollow of the

h. करपुटी Sārnig an idler who lives from h.

to mouth निरायव्ययवत् m W in the h.

अन्तर्हस्तम् ind AV — ~~in the h.~~ आधिपाणि ind

Kiz a large h. स्थूलहस्तः Megh 14 — महाकरः

W to lay on the h. करस्थीकृ the left h.

सव्यः RV, Bṛ, KātyŚr, Yājñ lightness of h.

हस्तलाघवम् Cat a line on the h. हस्तरखा MW

living from h. to mouth उत्पन्नभक्षिन् mfn —

करकृतात्मन mfn MBh 13.1625 a lotus carried

in the h. (as symbolizing good fortune)

हस्तकमलम् Mālav a lotus carried in the

h. (as symbolizing prosperity) हस्तकमलम्

Mālav a lotus-h. करोत्पलम् a lotus-like h.

हस्तकमलम् A — पाणिपद्म the lower part of the

h. अधःकरः lying in the h. करस्थ mfn Naish

lying on the h. हस्तादि mfn Hariv made with

the h. हस्तकृत mf(आ)॥ AV the middle of

the h. सौम्यम् L not at h. नोपस्थात् १āñ,

Sch, नोपस्थायिन् Smṛitit to offer one's h.

for aid स्वहस्तम् दा (loc) one h. long

एकहस्त mfñ AgP, Hcat one who gives his h.

करद mfñ W practice of the h. हस्तयोगः MBh

prepared with the h. हस्त्य mf(आ)॥ RV

a present etc. held in the h. अधिहस्त्यम् Āpṣt

provided with a h.-guard हस्तावापिन् mfñ

MBh, Jātakam the putting h. to हस्तग्रहः.

Pracand quick motion of the h. हस्तच्युति f

RV, MaitrS reached with the h. हस्तदत्त

mfn Cat ready at h. औपपत्तिक mfn MBh

remaining in the h. हस्तवर्तिन mfn W

seizing with the h. (as men or monkeys)

हस्तादान mfn TS skillfulness of h. हस्तकौशलम्

MW a slip of the h. हस्तदोषः MW slipped

from the h. हस्तभ्रांशिन mfn Śak, हस्तभ्रष्ट

mfn Kathās so as to take the h. करग्राहम्

ind p Kās on Pāṇ 3.4.39 stopped by the h.

करलब्ध mfn stretching out one's h. to support

another करालम्बः W supported by the h. करधृत mfn

Megh supported by the h. of another हस्तावलम्ब

mfn MW, हस्तावलम्बनम् HParis a support of the

h. करालम्बः Hit to take any one by the h.

हस्तग्राहं ग्रह् Pan 3.4.39 to take by the h. हस्तेकृ

to take in hand हस्तेकृ, हस्तेकरोति MW to take in

the palm of the h. करतलीकृ BHP 8.7.42 to take

into the h. हस्ते कृ taken in h. समारब्ध mfn

MBh, Kāu, etc taking in h. समारम्भणम् Kāu

taking the h. करग्राहिन् mfn W. taken in the open

h. करतलीकृत mfn taking any one by the h.

हस्तग्राहक mfn Rājāt taking by the h. आलम्ब्य

ind p MBh, R, etc the taking (of a bride) by the

h. पाणौकरणम् Naish the taking of the h. हस्तग्रहः

BhP, Kathās taking (the bride's) h. हस्तेकरणम् L

taking the h. (of the bride) करग्रहः Kathās,

करग्रहणम् MBh 2.900, Pañcad, etc taking with the

h. (as men or monkeys) हस्तादान mfn TS to take

the h. of a bride पाणिं ग्रह, पाणौ कृ tip of the h.

हस्ताग्रम् Pañcat the two parts of the h.-press

for extracting and straining the Soma juice

अधिषवप्य m du RV 1.28.2 water from the h.

करवारि n water held in the h. करोदकम् w —

हस्तोदकम् Kathās a weapon thrown with the h.

करमुक्तम् (scil अस्त्र) whilst turning the h.

करवर्तम् ind p Kās on Pañ 3.4.39 whose

mouth is the h. पाणिमुख mfn Āśuḡḡ - पाण्यास्य

mfn Śāṅkṡhḡḡ, Mn without a h. विहस्त mfn

Naish to be grasped with the hands

हस्तहार्य mfn Bālar bowing with h. joined

in token of respect प्रह्वञ्जलि mfn R

clapping the h. करनालिका Naish clapping the

h. (in confirmation of a promise) पाणिसंग्रहः,

~~पाणिसंग्रहणम्~~ R cla. Clapping the h. together

तालवाद्यम् Kathās 25.136, तालशब्दः Hariv 4111f,

तालस्वनः Hariv 3715, तालकिका Pañcat 2.5.6

clapping the h. together पाणिवादम् R clapping the

the h. (in confirmation of a promise) पाणिसंग्रहः,

पाणिसंग्रहणम् R claver with the h. सुहस्त mf

(आ) n RV, Sāṅkṣī dexterous with the h.

(as an archer) हस्तवत् mfn MBh, Ragh, Daś —

(as a thief) हस्तवत् mfn MBh, Ragh, Daś .

drinking out of the h. पाणिधय mfn Vop extending

the h. उद्दस्त mfn Suśr 2.533.10 fallen into

one's own h. स्वहस्तगत mfn L formed with

the h. हास्त mfn Naṭōd h. and feet हस्तपादौ

m du , हस्तपादम् n sg Mn, Yājñ — हस्तचरणौ m

du Mn 9.277 — पाणिपादम् Ā past, पाणिपादाः m pl

Suśr the h. arranged in the shape of the

calyx of a flower पुष्पपुटः Cat. the h. (as

quick in the moving) भुरिज् + दु RV 4.2.14, etc,

AV 20.127.4 the h. joined and hollowed to

receive anything करपुटः W the h. joined

together and hollowed हस्ताञ्जलि m Mr̥ic̥ch

having beautiful h. सुहस्त mf (आ) n RV, TS —

सुपाणि mfn RV, VS having good h. सुपाणि mfn

RV, VS.

having hands II हस्तवत् mfn RV —

सकर mfn MW — सहस्त mfn Bhr̥.

I II हस्तिन् mfn RV, AV.

having the h. ornamented with bracelets

(said of the Maruts) खादिहस्त mfn RV 5.38.2

having large h. महाहस्त mfn MBh महाहस्तिन्

mfn RV having seven h. सप्तहस्त mfn W

having skilful h. (said of Tvashtri) सुगमस्ति

mfn RV having the h. ornamented with rings

(said of the Maruts) खादिहस्त mfn RV 5.38.2

having the right lying on the other (the two

hands) दक्षिणोत्तर mfn (आ) ७ Gobh 1.7.4

joining and holding out the hollowed open h.

(as a mark of respect and humility)

प्राञ्जलि mf(ई) n Mn, MBh, etc, प्राञ्जलिक MBh,

प्राञ्जलि Hariv joining and holding out

the hollowed open h. (to receive alms) प्राञ्जलि

Mn, MBh, etc, प्राञ्जलिक MBh, प्राञ्जलि Hariv

one who claps the h. पाणिवादः L (also पाणिवादक)

R one who clapps the h. together. पाणिस्त्वानिकः

MBh one who eats out of his own h. खण्ड

mf n L one who has joined the h. in token

of homage to the Veda ब्रह्माहुक्तिवृत्त mfn Mn

2.70, Āśuḡṛ, etc one who has still the

remains of food in the h. उच्छिष्ट mfn Gaut, Mn

one who plays upon any hand-instrument

पाणिधः one whose hands are full (of wealth)

पूर्णगर्भस्ति mfn RV the open h. joined सिंहतालः,

सिंहतालः, सिंहतालारव्यः L the open h. placed

side by side and slightly hollowed (as if

by a beggar to receive food, hence when raised

to the forehead, a mark of supplication)

अञ्जलि m the open h. with the fingers
extended

the open hand with the fingers extended | I

प्रहस्तः (प्रहस्तम् Pān 6.2.183, Sch) Kātyāṣṭh, Sch

~~the open h.~~ — प्रतलः L.

II पेटः L, प्रहस्तः

out of the hand करतः ind.

the (palm of the) hand | I हस्ततलम्.

II फलकम् = (फलकः १ अर्धचादि ifc f आ)

SBr — तालः (Siddh napuns 25, Sch) = ताल —

गोच्छालः W.

a particular mode of joining the hands

मरालः Cat particular movements of h. in

fighting चित्रहस्ताः m pl MBh 2. 702 a particular

part of the hand ब्राह्म्यतीर्थम् Mark P a particular

position of the closed h. निषधाः m pl Cat

a particular position of the hands III

उत्तानरेचितः — उत्सङ्गः PSaru, Hastar — उत्सङ्गकः

Nastar — ऊर्णनाभिः — कङ्कः गुलः PSaru — कदम्बः

— कपोतः Comm on śak, PSaru, etc — कपोतहस्तः

कपोलहस्तकः — करिहस्तः — कर्कटः — कर्कटकः —

कर्तरीमुखः PSaru, कर्तरीस्यः — खट्कामुखः Amar,

PSaru, खट्कावर्धमानः, खट्कास्यः — गजदन्तः PSaru

— गरुडपक्षः — घोणिकः (scil हस्त) PSaru — चतुरः

(scil हस्त) PSaru — ताम्रचूडकः, ताम्रचूडः PSaru,

Mantram 19 — पुटकः Cat — मुष्टिकः Cat —

मृगशिरस् n Cat — मृगशीर्षः Cat, also मृगशीर्षक —

शुकलुष्टः Cat — सिंहस्यः Cat — सूचीमुख mf (ई) n

— हंसपक्षः Cat — हंसास्यः Cat — and fingers

कपिल्यः — in dancing लताननः Cat — लताकरौ

m du Samgit — (the palms being placed

together, and the thumbs turned towards the

root of the ring-finger) आवाहनी L.

the part of the hand situated at the

root of the thumb तीर्थब्राह्म the part of the

h. under the root of the thumb (considered

as a sacred to Brahmanā) वेधसम् L perhaps

orig. 'the h. closed to grasp anything stolen'

मुष्टि Finak in h. पिनाकपाणि m Kum, Sch,

पिनाकहस्तः TS placed in h. करपित mfn

position of the hands हस्तविन्यासः VP_{hāt} —

हस्तकः Cat possessed of h. पाणिमत mfn

MBh possessing skill in the h. (as a

writer) लघुहस्त mfn MBh, Sū_h, etc

presenting a nosegay in both h. opened and

hollowed पुष्पाञ्जलि mfn W presenting flowers

in both h. opened and hollowed पुष्पाञ्जलि mfn W

raising the h. उद्वस्त mfn Sū_h 2.533.10

standing with joined and outstretched h.

प्राञ्जलिस्थित mfn R to stretch out the h.

अतिहस्तय Nom (fr अति-हस्त), अतिहस्तयति

to touch (with the h.) विमृश, विमृशति MBh, R

trembling of the h. करस्पन्दः to turn with

the h. हस्तवर्तम् ind Bhatt the two h.

गभस्ती (गभस्त्यौ) m (or f) du RV 1.3.5 #—

हस्तयुगलम् MW two h. long द्विहस्त mf (आ) n

hcat whose h. are rays किरणपाणि m

Shad. B. with both h. उभयाहस्ति ind Pāṇ. 5.

4.128, RV 5.39.1, उभयाहस्त्या ind RV 1.81.7

with h. allowed and joined (in supplication)

साञ्जलि mfn R without h. and feet

अपाणिपाद mfn VP with h. put together

हस्तसंलग्निका (instr) Mahāvya.

to close the hand II मुष्ठी कृ, मुष्ठी करोति

TS, SBh.

to hand over हस्तीकृ, हस्तीकरोति Malatim

to stand holding out the joined and hollowed

open hands प्राञ्जली-भू Kārand.

to hand down by tradition । II प्राह ŚBh

— सम्प्रदा, सम्प्रदाति, सम्प्रदाते MBh, Rāty Śr, Sch,

cat — (esp. collections of sacred words or

texts) समाम्ना, समामनाति, समामनाते Ṛg Śr, MBh,

etc.

to hand down in sacred texts आम्ना, आम्नाति.

to hand over । I निक्षिप, निक्षिपति Mn, Yājñ,

MBh, etc.

। II अतिप्रयम् TS, TBh — अतिप्रहा cl 3

अतिप्राजिहीते ŚBh — अभ्याह MBh, R — अप्रयम् ।

— दा ६ ३, ददाति (यत्ते) Mn 8. 186 & 234, (with

हस्ते) Rathas — प्रतिपराह, प्रतिपराहति ŚBr

विलभ, विलभते Inscr, Rathas, Rajat, etc —

विसृज, विसृजति Maiteś, etc — विसृज caus

विसर्जयति MBh, Mariv, etc — (knowledge)

उपधा, उपदधाति, उपधत्ते Ragh.

to hand over to । II. पमह, पमहरति (dat) ŚBr

— रध, रन्ध intens सरधयते, सरद्धि — संगम caus

संगमयति (loc) MBh, Ragh.

to hand out उत्सृज, उत्सृजति, उत्सृजते AV

12. 3. 46, Bhp, R, Mālatīm to h. round परिग्रह,

परिग्रहणी Kāty Śr — संचार caus संचारयति Car

to h. to उपनम caus उपनामयति Lalit.

anything handed down and fixed by tradition

(as the reading of a text or a record, title-deed,

etc). आगमः as h. down यथाम्नाम (Lāty,

Bhp) यथाम्नाम (Kāty Śr, Bhp) ind.

handed down | I स्मृत mfn Āśv Śr, Mn,

Yājñ, etc — चारम्परिय mfn Kull.

| II उदित mfn — सम्प्रदान mfn गडि.

handed down by Vedic tradition आद्य श्रुति

mfh h. down from antiquity मौखिक mfh (मा) ॥

MBh h. down from earlier to later times परावर

mfh (मा) ॥ Mund Up h. down from memory

समाख्यात mfh MBh, BHP h. down in sacred

texts आख्यात mfh.

handed over I संक्रामित mfh MBh, Kāv,

etc.

II उपहित mfh MBh, R, Mricch, etc

स्थापित mfh Yājñ, MBh, etc.

not handed down in sacred texts अनाम्नात्

mfn. not h. over असंप्रत्त mfn TS 2.

to be handed over I समर्पणीय mfn Kād,

समर्पयितव्य mfn Mit — समर्प्य mfn Pañcar.

I II देय mfn Mn 8. 185 — परिहृत्य mfn

Nyāyam, Sch — परिहृत्य mfn Ait Br — सम्प्रदातव्य

mfn MBh.

difficult to be handed down दुराम्नाय mfn

MBh 14. 1441.

one who hands over I समर्पयितु mfn MBh,
Hariv.

